

30429.

ПОСТУП

ВІСНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЗМІСТ

Благовіщення (МОНТРЕЗОР) — Чигирин-Батурин-Київ (О. БАТЬ)
Восьмигрім (СТ. СЕМЧУК) — ** (М. РИЛЬСЬКИЙ) — Із днів
змагань (БОРИС МОНКЕВИЧ) — Вечір (МЕРІЯМ) — В задумі
(МЕРІЯМ) — Український націоналізм, докінч. (Др О. НАЗАРУК)
** (М. РИЛЬСЬКИЙ) — Думки молодого гетьманця (ПЕТРО
ШОСТАКІВСЬКИЙ) — Франціск із Асізі (Л. МОСЕНДЗ) — Чер-
воний суд (***) — Дві пісні зриву (Л. НИГРИЦЬКИЙ) — Зі світа.
Бібліографія — Літературні замітки й анекдоти — Криве дзеркало.

ВЕРЕСЕНЬ — ЖОВТЕНЬ

7. РІЧНИК

1927

7—8 ЧИСЛО

УКРАЇНСЬКА ХРИСТІЯНСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ У ЛЬВОВІ

„ПОСТУП“

ВІСНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

*

виходить що місяця
в обемі двох аркушів друку.

*

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

В краю 10 зол.; піврічно 5 зол.
Для заграниці річно 1.50 доляра.
Поодинокє число 1 зол. подвійне 2 зол.

*

РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТРАЦІЯ ЧАСОПИСУ:
„ПОСТУП“ — ЛЬВІВ — СИКСТУСЬКА 39а
а не, як давніше „Домініканська“

*

В розпродажу часопису не посилається.
Хто не може прислати відразу пренумерати
піврічної, нехай пришле бодай належність
за надісланє число.

*

Це 7 — 8 число коштує 2 зол.

МОНТРЕЗОР

Благовіщення

(З „Думи про Україну“).

Вірю в Месію України, що обявиться творчим поривом Духа, зусиллям волі, запалом любови...

Вірю в Справи нашої Правду та перемогу, у визволення Отчизни, яке в серцях наших народиться...

Вірю в долі нашої путь тернисту, в братньої крові офіру, в Землі страду, в її думи великої жниво...

Вірю нині і повсесічно в переможну жертву Хреста...

...А по вірі нашій нехай станеться нам...

На віче злетілися орли...

поросли степи бурянами,

поросли й могили...

ті сни, що ми їх снили,

вітер поніс манівцями...

Поніс.. а назад чи коли принесе...

чи вимолить серце мрію у Бога?...

На віче злетілись орли...

не ті орли злетілися,

що родилися вільними та в захмар-

[рях ширяли...

ті вже повмірали.

Це орли-раби, внуки орлів волі...

згадали льот колишній,

шукають кращої долі...

О, дайте орлам силу,

дайте міць та владу,

щоб думи великі зібрати на раду,

а думу могутню, — великую думу, —

визволити з вбивчого суму,

перекувати на чин із кричі...

Велику раду радять орли...

...добути булаву, що її заорали сто-
[ліття...

Гей, орли! сміливіще!

не пора тужити

від вас залежить — вмерти чи жити

Землі нашій...

не час сумувати...

гартуймо Чин великий,

гартуймо крицю волі...

для нас забара гірш отрути,

гірше смерти —

це наш ворог лютий...

...скажуть покоління:

ваші сни — дурниця...

ви нас розіпiali —

ваші вагання, ваші сумніви...

ви — не посміли...

думали — гадали,

все міркували...

судили — рядили —

ось і край могили...

Тиша гуде,

тиша гуде

і віє скорбним жахом...

Смертельна ніч,
Смертельна ніч
летить великим птахом...
де ви єсте,
де ви єсте?
о, де ви, ніжні мрії?...
прокляття вам...
прокляття вам...
ви зрадниці, ви — змії...

шелестять хоругви похоронні
і спів безпритульний десь плаче...
то щастя хоронять козаче
і долю... і волю... і честь...

о, де ви, мрії,
де ви єсте?...

думо бездольна, ти — сиротина...
ти домовина...
думо, ти... домовина...

викопали яму...
труну спустили...
грудки гуркотіли...
дзвони тужили
піснею могили...

Шелестять хоругви похоронні
і спів безпритульний десь плаче...
то серце хоронять козаче
і долю... і волю... і честь...
Могилу втоптали...
співи пролунали...
Хрест... ось там чорніє...
полями жах віє...
доки ж?...
Маріє!...

Пречиста Діво Богородице,
Мати нашого краю,
возрадуйся...
квіте неопадасий Божої краси,
перлино ранньої роси,
Маріє!...
Тиша землі Тебе вітає,
лється золотом в душі народа,
молотом важким спада
на віко її труни...

квіте непорочний Божої краси
возрадуйся...
грудь Землі нашої, мов рана,
одкрилася...
нутро її спалене...
дума зажурилася
а в серці — Христа розп'ято...

Лани широкополі золотого збіжжа
колос важкий... [спіли...]
Страдою налявсь Твоєю,
Господине...
перед Тобою схилюся,
тишею засмутився...
...де Буря Твоя, що метушне ла-
розсіпле зерно в полі, [нами,
на чорноземну ниву...
громом визвольним пройде над
[нами?...

Маріє,
Діво Пречиста,
Твій Син зійшов вказати
шлях на Голготу Великої Стради...
тінь Його Свята глукими полями
блукає...
в кожній хаті значиться сльозами...
не було б у степу живої роси,
срібномісячних ночей,
чистих, зоряних очей,
якби не плач цей,
Діво...
всохло б марно жниво нашої Землі...

возрадуйся, Мати, тими сльозами,
що рілею чорною потекли ріками
у криваве море...
Прослався синами Твоїми,
що полягти вміли,
костями їх, що в степу білили...
слава Тобі...
Чин зходить... бурю вогненною
на обрію палає...
Чин зходить!
благовість лунає...
...Глукими полями...
глибокими ярами...
темними лісами...

пішли хлопці — козаки,
пішли юнаки...

ранена Земля заревіла...
справедлива Твоя правиця,
Боже!...
натхнений Дух спалахнув —
він переможе.

Крайнебо горить...
лягли довгі тіні хрестів на дороги...
похилилися верби...
матери молились...
дівчата голосили...
на пороги не сміли вийти діти...
Україна повстала...

Хай буде Воля Твоя
...Свята Твоя Воля...

Побіліло небо...
посивіли стерні...
зчорніли дороги...
повіяли вітри, вітри буйнесенькі...
заридали скрипкою осінньою...
степові простори колише
журба...
О тише, сумная тише —
пісне нашої Землі...

Вийшов еси, Спасе, з Божого літа,
зі срібної пшениці, золотого жита...
травами рясними,
зеленими лугами
йдеш з долею нашою між нами...
ми, — сліпі, — не бачим...
ми — глухі — не чуєм...
ідеш еси, Спасе, дібровою густою,
де буряни дико поросли ровами...
понад ріками... болотами... лісами...
та ведеш з Собою нашу долю
на шляхи осінні...
де Святая Мати прядивом срібнень-
стеде зимі спати... [ким
там і доля наша тихенько приляже...
.....враже!
не приспиш її!...

Дзвони золотії споконвічної думи

благовістять...
озимий розпочався засів...
возрадуйся, о Земле,
возрадуйся, Україно...
сівці вийшли у поле...
благовість золотого дзвону
луна в просторі...
визвольне моління...
благослови, Мати, покоління
що стало на оборону
Твою...
Вийшов еси, Спасе, з глибокого
Дніпровим лиманом... [моря
де срібногоргий місяць зходить
над курганом зчорнілим...
розплели степи коси,
коси золотії...
Тобі стелять,
Тобі, Спасе, під ноги...
вкрили думою шляхи — дороги...

Вийшов еси, Спасе,
на наші майдани...
Ми пішли з Тобою
зірвати пута, розбити кайдани
визволити Духа
Правдою — Боротьбою.
.....
Волі вони забagliли...

Пішли... пішли... не вернули...
люди про них не почули...
рідні брати їх забули...
пішли... не повернули...

дзвони там не дзвонили...
ніхто не сипав могили...
в полі хрести не чорніли...
їх... не зхоронили...

Снігом в степу вітер віє...
крівава пляма рудіє...
доля половіє...
Снігом зима шлях завіє...

волі забagliли...
пішли.. та не вернули...

Вогонь спалахнув...

не погас! не погас!
розтворився в просторі,
у тиші дум...
в серці палає!
...Ви люди — маловіри
геть від душі народа!
крівавий шлях, що залишивсь на
[Україні]

це таїна святині нашої волі...
страдна путь будуччини,
засів нашої озимини...
Ти, Спасе, там — був з нами...
Ти залишився там...
між тими селами, хатами
воздвиг єси Твій храм...
і далі поведеш Ти світосяйну думу
над тихі озера, луги вічно юні...
зеленіючі дуби, гаї молодії
на лани свої... не чужії...

...Душа народня — мов глибоке
[море...]
глибин її ніхто з нас не пізнав...
її не досягає сонця промінь...
та день настане: море закипить
і чудо станеться...

Обізвися, гей, обізвися
Геніє, велетне сплячий...
простір колише тебе,
духу незрячий...
прокинься бурюю...
громом...
напружи могутні рамена,
Землю свою обійми...
обіприся на думи сиві
хай по всій нашій ниві
голос Твій пролуна:
„Моя вона, моя власна!
від нині я України Володар...“
Обізвись... відгукнися,
Мовчазний Кобзарю...
Торкни живі струни гордого чину...
кличу Тебе, бо в тяжкій знеможі
зхилилися при битій дорозі
голови буйні...
бо зневіра, розпач, безсилля
бушують...
Гей, обізвись!.. обізвися!...

...Розклали в темряві вогні ман-
та крикнули гордо: [дрівні
вогонь спалахне!
ми його кресали життям
і кидали в полум'я долю свою,
аж її не стало...
ми вирвали з серця скрівавлену
[віру,

з душі — незломну надію
щоб підситить ними цю мрію...
...не стало надії...
віри не стало...
вогнище догоряло...

...Гей, дружно! гей, разом!
ми нині
в полум'я кинемо розпач...
...Слава Україні!..

Обізвався кобзар...
Затремтіла від Карпат до Кубані
крилами зашуміла... [Земля...]
гей, Земле, Земле моя!
пісня твоя дримала
в глибині небес...
в могилах чорних спала,
волоклася степами від Чорного
сумувала ярами... [моря...]
тирсою шептала...
вітрами тужила...
Ти її кресав, кобзарю...
зірвав усі струни ліри —
одна вціліла:
струна віри...
вона затремтіла,
а Русь відповіла
Твоє єсть Царство, й Слава,
...і Слава... і Сила... [й Сила...

Вийди, Спасе, в славі
у вічнім сяянні...
Земля страдою склала
жертви покаяння,
вихилила чашу до дна...
Вийди, Спасе!
всі жінці у полі,
Тебе, Господаря чекають,
лан обступили,
не знають як розпочати жниво...

кокос важкий...
 кров'ю налявся...
 до Матери нагнувся...
 ...не жнуть жінці...
 чекають...
 виходь, Спасе, мерщій...
 усі жінці вже в полі...

.....

рожеве проміння
 вкрило Софії карнизи...
 світосайними перлинами,
 вогненними рубінами
 осипало її —
 мов ризу....

оживає рука Богдана
 під ним кінь шалений
 тремтить і рветься

Над Київом зайнявся день...
 гуде поважно басом дзвін
 молитвенним роскатом
 пісень благовісних —
 торжественного гимну...

Сяють у храмі ляпади...
 золотим пилом посипають...
 лунають споконвічні співи:
 Христос Воскрес

і смертю смерть здолав...
 Алілуя!...

Воскресла,
 воскресла сила Землі...
 дух народа воскрес...
 розпятий...

Христос Воскрес
 і смертю смерть здолав —
 Алілуя!

Каймося чином...
 Чину!... Чину!...
 разом... усі...
 Вперед!

.....

...Гей там... степами...
 дикими полями...
 їдуть... їдуть козаки —
 їдуть з бунчуками...
 Гей! розторошили вражю орду,
 а своєї вдачі — вдачі молодецької
 не перемогли...
 гей, не здоліли.. не перемогли...

Гей, там степами...
 манівцями...
 їдуть з бунчуками козаки..

.....

...а над Нею молитва луна...

Благословені ви...
 благословені, що виділи в імлі
 сийво Землі...
 благословені долоні ваші, творячі Правду будуччини...
 Хай святиться кров, якою полили
 ви манівці нашої долі...
 хай святиться жертвня Любов...
 хай святиться вогонь душі...
 Хай тричі святиться імя України...
 нині і повсесічно...
 Амінь,

Чигирин — Батурин — Київ

(промова на святі 29 квітня 1927 р.)

Шановний Пане Голово!

Шановні Пані й Панове!

Ми жиємо в часах загостреного почування історизму, себто в часах, коли кожна подія в життю нашої Української громади на нашій Українській Землі викликає цілий ряд почувань, настроїв, асоціацій, порівнянь, споминів, що в цілості своїй дають нам історичний образ, образ, змісл якого розкривається в тяглости історичних подій, образ, контури якого можна загостреним зором знайти в глибині віків та якого повне здійснення, найбільший блиск завжди сподіваємось бачити у віддалі віків.

Це є становище людини, яка зі свого сьогодні чекає на краще завтра, а для порівняння, для скріплення своїх надій на будуччину му- сить подивитися на своє — вчора, на минуле.

Коли ми, сьогодні, Гетьманці Української Землі святкуємо — день в якому Українська Земля знайшла собі Гетьмана, а Українська Мрія тим самим стала вже менше мрією, а більше реальністю — то це є подія надзвичайної історичної ваги, це є вогняна ознака, верстовий стовп, який дає нам змогу дивитися на все, що відбувається на Українській Землі під кутом певної причиновости, певної логічності у всім тім, що цей день попереджує і у всьому тому, що за ним йде...

Коротко кажучи — день 29 квітня Року Божого 1918 — це є те джерело світла, яке дає нам віру твердити, що не тільки хаосови панувати на рідній Землі, що є ще сили Божі, сили гармонії, ієрархії, сили історичного зміслу, історичної тяглости.

Для історії взагалі день 29 квітня є власне — зявлення історії, народження історичного субекту.

Український народ однині субект історії і чинник її, Українська Земля — терен її, Українська Столиця — до того часу не Столиця — Столицею, а Ясновельможний пан Гетьман Павло Скоропадський, що у містиці родового інстинкту владного й історичного Роду, в терпінню і самопосвяті відновляє Гетьманство — Символом Воскресення, Життя.

...Коли ми говоримо про Гетьманство на Україні, негайно перед нами зявляється образ — широкий степ, їде Військо козацьке, славне Запоріжське, а Гетьман з Булавою попереду... коли це Хмельницький, мимоволі згадається Чигирин, — «базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками, бувало, горить, а Ясновельможний на воронім коні, блисне булавою — море закипить...» коли це Мазепа чи Розумовський, згадається Батурин, руїни... Руїни і того і другого...

...Орлиний взлет. Великого Богдана й незабутніх Хмельничан — золота епоха — в крові, залізі, блиску і проміннях безсмертної Слави, епоха, Sturm und Drang'-у — коли Дажбожі внуки, Йафетове плем'я, нащадки Володимира і Святослава могутним напруженням фізичних і ду-

хових сил спромоглись »През шаблю мати права«... ..Руїна... не вистарчило своїх сил... ..Божій Дар, Богом даний Україні Богдан, що з польського пограниччя вийшов Річ Посполиту погромити, Русь Князівську відновити, що як »Dux cosacorum« під благословенням Митрополита у Києві мав надію стати »Самодержцем Руси і Великим Князем Київським« — але не має сил у Києві зістати і з Києва всім тим, що Київською традицією історичною звязане — опанувати...

І бунтівниче пограниччя Польщі мусіло уступити місця — Резиденцію гетьманів пограниччу Москви, Чигирин — Батуринови...

Передова сторожа Держави Польської, пограничні кольтоністи, та верства з якої походить Богдан Хмельницький, пішли війною на Пана; Пан — Польща, польський магнат — перестав виконувати свій панський обовязок організатора і оборонця, організатора культури хліборобської і оборонця Віри Християнської — козацтво робило це краще і воно мусіло спробувати стати паном, воно почуло в собі право на панство, воно виявило завзяття і самопожертву, які давали повний доказ і оправдання цих претенсій. Ці потуги, ці »шалені думки« здійснилися в кінці - кінців не в повній мірі. Окромішність українського типу являла собою мало сконсолідований витвір занадто різнородних елементів, духовна залежність верхів від Польщі штовхала низи народні до Москви. Звідси розрив і трагедія Полтави, Мазепа й Мазепинці, Орлик і перша еміграція... Але той Символ, той Знак — Булава Гетьманська — ще залишалася.

Страшна сила історичного тягару, таємнича влада предківських дум, предківських діл — ніби скупчилися в тій Булаві... це вона примусила Батурин »зрадити« Москві і загинути в руїнах, це вона вже лише як символ поза землею Українською піднялася в руках Гетьмана Орлика, це вона часто - густо несвідомим впливом своїм давала святий неспокій всім кращим Синам Української Землі... Це вона, Булава Гетьманська, творила мрію, плач і безмежну любов — надію Тараса Шевченка — бо власне увесь змісл Його Слова до народу Українського, вся страсть Його душевних бажань — полягає в безмежній вірі, що: »в степах України блисне Булава!...« І коли погані правнуки велита прадідів забули у більшості своїй про Булаву, то історична Немезіс в хуртовині подій Великої війни і революції нагадала іще про неї... дала зрозуміти всім, хто ще не відучився читати у власному серці і чути голосу Божого навколо себе, що за цю власне коротку пам'ять і за це відступництво покарана Українська Земля;... Але разом з тим Гетьманство, воскреснене в Булаві Ясновельможного Пана Гетьмана Павла у Києві — дає всім нам тверду віру і запоруку, що гнів Божій є проявом лише указуючого персту Провидіння, а Символ Воскресення — Хрест, є даний нам в булаві нашого Гетьмана, Булаві, що є також і Хрестом для нього...

Поведінка кожного з нас зокрема не може бути розглянута в площині індивідуального чину — чин історичний вимагає звязаности та полідовности рухів у людській громаді, значить передовсім накладає велику відповідальність на тих що керують цими рухами. Наша справа, справа Гетьманської Державности ставити до нас вимоги, як до майбутнього, а може вже і сучасного командного складу Гетьманської раті. Так, дій-

сно, ми тут, на еміграції, мусимо знати більше, як там — і власне це знання наше в свій час мусить зкомпензувати відсутність фізичної бази, матеріальних засобів. О, це знання, — воно може явитися лише в результаті загостреного почуття дійсності чи відповіді на минуле і як запитання на майбутнє, почуття, яке емігрант відчуває не лише духово, але і фізичним стражданням своїм, о — це почуття болю, сорому, любови, надії — все разом наближує душу до Божества, дає їй той духовий меч, ту прозорливість, яка в нормальних часах не розкривається. Лише в часах тяжкого занепаду, в часах що йдуть після поразки, лише в цих часах з'являються в наслідок скуплення загострених збірних почувань і аналізу — вислови душі, слова Божі, що дають людям змогу пережити лихо, бо оживлюють віру, дають надію — зосереджують сили душі в напрямках, в яких може вона досягнути мету ідеалу.

Українська Земля знає три такі архитвори, в яких розкривалася вся краса національного духа, змісл епохи, і «Слово» — попереджувало новий підйом, нову перемогу.

Перший в часі — це «Слово о полку Ігореві» другий — «Кобзар», третій «Листи до братів-хліборобів».

Перший з них, хоч і є насичений почуттям, залишається класичним по формі і як-би закінчує в своєму блиску блискучу епоху, — всеж не дає відповіді на другий історичний день, зберігаючи для нащадків лише невмиручий образ дня першого, Князівства Київського і «цим ніби стверджує, що ніч буде довга...» «О стогнати Руській Землі, помянувши першу годину і первих князей...»

Натомість Пророк України і її Булави Тарас Шерченко — увесь рух, увесь — почуття, увесь — порив, він як-би відчуває, що недовго залишилося до повного життя... трубний глас Його будить сплячих, творить легенду Гетьманщини, насичує її безмірною силою історичного динамізму... і дійсно Україна має Булаву... «маючі вуха да чують, маючі очи да бачать...»

«Слово» Шевченка, вислів Української душі — було пророцтвом про Булаву; «Слово» Липинського научить нас повернути її Рідному Краєві. Це не випадок, що нині, на еміграції, державницька думка в творах Липинського знайшла свій вислів, свій архитвір!

Треба було віків, щоб Українська Земля породила людину, яка знала-б її до кінця, людину, яка ніби всмоктала в себе всю мудрість віків, увесь змісл того начала Творчости і краси, що в кривавих змаганнях цих віків не змогло подолати сил руїни... Такий Український і такий неукраїнський образ... Здавалося, немає сили, що зуміла-б підпорядкувати бурхливий нестримний потік взаємно себе поборюючих, протилежних собі сил Української душі... Однак така сила знайшлася. Дух Ієрархії і Плян одержав поки-що в площині духовій символічну перемогу — він має — слово — Закона, мудрого, як мудрість двох тисяч років Християнської цивілізації, кріпкого вірою — так, як може бути кріпкий вірою син народу, що тисячу років свого життя боровся, щоби здійснити свою віру, і не припиняв боротьби, навіть коли протягом цих тисяч років, своєї віри не умів здійснювати... Дія — значіння, я вже не хочу сказати історичного — дія — значіння релігійного! Так,

ми тепер можемо ствердити, Українській народ має свою «книгу Битія», має свій епос, свою громадську мораль, свій громадський ідеал і, що найважливіше, — свій політичний заповіт..

Мудрість Вячеслава Липинського опанувала почуття Тараса Шевченка. Шевченко говорить »За Неї Бога проклену!« Липинський не клене, він учить..

Чи будемо ми достойні здійснити Його науку?

Треба вірити, треба хотіти, треба вміти.

Віра.. Чи не має в нас віри? Хіба-ж не під знаком Віри і Хреста творилося на Україні все те, що було творчим і позитивним? Хіба ж не віра створила Християнську Державу Володимира, хіба не віра боронила Віру від орд поганських? Хіба не в ім'я Віри лицарі забороняли піднімати свій меч? Хіба не лицарі Хреста, були наші найбільші гетьмани?

Цього у нас не відніме ніхто! Ми добре бачимо, відняти хоче той, хто хотів би нас зовсім знищити, а знищити хоче тому, що добре знає — відняти не вдасться.. Так, наша цивілізація є Християнською в найглибших основах своїх і той, хто хоче творити у нас во ім'я цивілізації, мусить творити во ім'я Христа.

Хотіти.. Здається, такого хотіння, якого мають Українські люди, мало де знайти можна. Такого бурливого, бушуючого волевого інстинкту не має, здається жадна європейська раса. Подивіться на князів наших, всіх усіх Ігорів, Святославів, Мстиславів, Всеволодів і інших, імженість числа.. Вони ж готові світ перевернути, аби здійснити те, що хочуть! Подивіться на Свитригайлову рать на цей сонм волинських Князів, на шалений розмах, завзяття, впертість, відданість і готовість йти на все, до кінця, аж до загибелі.. Хотіння.. Не забракне його і нам, Крути і Базар тому порукою!

Вміти.. Щоби сотворити, треба вміти, щоби вміти, треба знати. Але скажемо тепер, що ми вже знаємо — ми маємо велике щастя це сказати.

Тепер треба дати короткий вислів всього сказаного, але такий, який зобов'язував би кожного з нас.. Україна має Гетьмана, бо Гетьман не покинув України. Але-ж Престол Його не у Києві, хоч і там був збудований.

Ми гетьманці, хочемо вернути Його Київ і всій Землі Українській!

Ми віримо, ми хочемо і нині, дай Боже вміємо, учимось вміти, бо вже можемо знати.

Гетьман не в Києві тому, що Гетьманців не було..

Так даймо ж йому цих Гетьманців, цих Лицарів невірних, про яких тужив, Народ Український в піснях своїх!

Лицарів, що з Хрестом у серці і з Мечем у руці — вернуть Україні і святому Києву Їх Родового Гетьмана!

СТЕПАН СЕМЧУК

Восьмигрім

(Билина)

А коли сонічко високо стануло на небі, сказав Господь: Хай народиться Восьмигрім.

Серед пошуму тирси, серед запахів тої, на розцвілій материнці уродився Восьмигрім, володар степу. Сонце підплило ще вище і мільонами лучів освітило славне місце. Як далеко і широко хвилювався степ, трави хилилися в сторону Восьмигрома, а навіть вітер задержався в нестримнім бігу.

Українська земля ще не бачила такої сили. Сонце раділо повинню світла і Восьмигрім простягав до нього пружисті руки. Весело глянув довкола себе степом а вітер у безмежній радості понісся далеко світами, щоби всюди звістити радісну новину.

Почули це темні сили і задрожали. Зібрали тучі та громи і пігнали на Україну. Стало темно, претемно. А Восьмигрім вперся маленькими ніжками в землю, що аж стон пішов по Україні.

— Гей хто проти мене? — закликав лицар.

А в чорній тучі громи загоркотіли і лискавки з'явилися. То Восьмигрім на це не зважав, хмару руками стягав, лиш блиск ішов безмірний. Сильнішими від криці ручками стягнув Восьмигрім хмару, звинув її, зімняв, лискавки поломав і хмару видусив, гей маленьку скатерку. То громи вприснули в землю а вода за ними...

І поплив Дніпро у Чорне море.

А Восьмигрім скрутив лискавки і кинув у воду.

— Пливить без кінця і міри, доки вода в Дніпрі. Чинить її ясною і могутю.

Ріс Восьмигрім у силі й славі. Вганявся за звірем, аж земля угиналася під його ногами. Лис ховався перед ним у яму.

— Чекай, дістану тебе! — кричав Восьмигрім, а від того голосу здригалася земля і хилилася тирса. Восьмигрім сягав рукою в нору і витягав лиса. А коли цей намагався його вкусити і білими клами чіпався малої руки, рука не подавалася. Була твердша від каміння. Восьмигрім пускав лиса на волю, бо мерзився слабим ворогом. Цей втікав далеко у степ, в холодний байрак і там скавулів з люті.

Старий вовк кинувся на Восьмигрома і грізно загарчав. Підняв Восьмигрім маленьку ручку, вдарив настувборченого вовка і цей повалився, наче ражений громом.

— Гинь хижацький накоренку! -- добив його словом Восьмигрім, а соколи високо замерехтіли в сонці. Вгиналася земля під пружистими ногами Восьмигрома й дикі звірята далеко втікали на відгомін його кроків.

Степова гадюка виповзла з балки і грізно засичала.

— Загибай гадюче насіння! — кинув її на зустріч Восьмигрім. Вона звинулася в клубок і скрутившись, вишкірила отруйні зуби. Ще один рух і гадюка обвилася довкола ноги могутого хлопчини. Але нога Восьмигрома була сильніша від білих зубів гадюки. Засичала змія, напружила кли. Та вони зломилась, наче суха вітка. Звилася гадюка з болю а Восьмигрім схопив її огорілою від сонця ручкою і розмахнувся нею, аж вітер пішов степом. Кинув її Восьмигрім далеко на захід а вона там розмножилася. Доси шле звідтам своє кодро, щоби нищило українську землю.

Зраділа Україна лицарем могутим і селяни пішли з поклоном до Восьмигрома.

— Ти сильний і могутий. Володій над нами! — просили хлопці. То Восьмигрім поглянув по степі і підняв руки до сонця.

— Чи будеш мені вірне?

А сонце розкинуло далеко лучами.

— Буду!

Степовий орел побачив Восьмигрома. Залопотів сірими крильми і кинувся з висот на хлопчину. То Восьмигрім підняв ясні очі і глянув на орла. Затремтів орел і опустив довжезні крила. Сказав до нього Восьмигрім:

Будеш служити мені, ти і степові соколи!

Почув це орел і радісно замахав крильми.

— Буду служити вірно й постійно, доки мого життя!

А степ зашумів:

— Буду служити!

І став Восьмигрім владіти степом. Слала йому данину від Білого аж по Чорне море. То ворожа рать дізналася про це і запалала лютим гнівом. У темнім Тьматорокані нараджувалися між собою.

— Знищім його!

Зібрали чорних галок і наче тучу напустили на українську землю. Промовив Восьмигрім горде слово:

— До бою вірли мої і соколи!

Злетіли смілі птахи і вдарили на чорну галич. Розбили її, рознесли. А Восьмигрім загорнув руками широкі скиби і відсунув їх далеко на південь. Наче Чорне море розгорнуло раменами. Піднялися могучі Карпати і Кавказ.

Побачили вороги, що не змогли їм Восьмигрома і задумали лукаву раду. Поклонилися північному Дивови і сказали:

— Дай нам руїнника.

Задумався Див і нахмутив погане чоло. А сегого дня післав по степу чорних духів і розкинув градом.

Серед туч і громів народився восьмого дня Марко проклятий. І зойкнула Україна з великого болю.

Ріс Марко, наче хмара на весну. Широко розросталися його мязи. Тільки очі були тьмяні, наче густа туча. Одягнув його Див у овечу шкіру і поклав в його серце каїновий замір.

Пішов Марко вечером до Восьмигрома поклонився йому і каже:

— Володарю наш Восьмигроме. Приходжу служити тобі. Я твій брат. Я син України.

Поглянув на нього Восьмигрім а в нього очі, гей туча. Та в Восьмигрома мязи твердіші від креміння. Не знають, що жах.

— Добре служи.

А Марко посміхнувся.

То як ясне сонічко лягало спати, Марко осідлав дикого коня і понісся, наче вихор, у темний ліс. На вершку дерева ждав на нього Див.

— Возьми той ніж і вчини, як кажу!

Взяв Марко ніж та серце квилить.

— Брата вбю?

Але Див сильно скував його серце.

— Він володар. Не стид тобі, що служиш?

То люта заздрість присалася до серця Марка, наче зміюка.

— Убю! Най не володі!

Коли перекликулися перші сичі, Марко замірився ножем. Спокійно спав Восьмигрім. Молоді кучері лягли на

шовкову тирсу і сон огорнув кріпке тіло в м'яккі обійми. Тоді Дивовий ніж ударив білу шию Восьмигрома. Могуче тільце, що було кріпше від кременя, скорчилось нагло у страшнім болю.

Жбурнула червона кров і полилася рвучою стрічкою через степ. А відтята голова покотилася за Марком. В посліднє отворилися побілілі уста і прошепотіли:

— Проклятий!

А степ зашумів:

— На віки!

Хотів Марко втікати але голова прикипіла в його ногах, наче олов'яна куля. Ясно червоніла степом кров і текла все далі і далі. Вздовж і вшир. Від Дону по Сян, через розцвильний степ.

Марко глянув на страшну голову і жажнувся. Убив невинного брата. Мерщій підняв спосочену голову зі землі і сховав за пазуху.

Проклятий, проклятий... — шумів степ і серце Марка бился в грудях, гейби скажене. Запекла його братня невинна голова і палила вогнем у саме нутро. Став Марко втікати. Гнав вперед себе розшумілим степом і серце його палилось в безтямнім болю.

Перебіг український степ і сховався в тьматороканських лісах. Та ніде не знайти йому спочинку. Він женеться й доси.

Товчється голова брата в него за пазухою і очі в нього темні, що найтемніша ніч.

Остала Україна без володаря і гадюче насіння пустошить її лани.

А ночію хихочеться злобно північний Див.

Як місяць підпливе високо і розсіє дрібне світло, видно на степу, що хтось молиться. Зігнений, згорблений, навколішках бе старечі груди. Довжезна сива борода розвівається на вітрі. Розкудовчене волосся пасмами закриває лице. Несеться глухий плач і здавлювані стони.

— Прости мене, прости! — і знов несеться стон.

А від Дніпра шумить тирса:

— Проклятий...

А як ранком ясне сонце взолотить українську скибу, то сірий, забіджений хлоп їде орати рідний, несвій лан.

І руки в нього чорні, порепані, покарбовані грубими мозолями. Спина зігнута працею, але в очах ясні лучі. Орач вірить.

Він певний, що прийде час, коли добрий Бог чистим подихом своїх святих уст просвітить нещасний український степ. Щезнуть тучі і згине Див. Від повіні світла втечуть гадюки в темні, зморшавілі нори. Далеко на захід, звідки виповзли.

То серед світла питає Бог Марка:

— Де твій брат?

А Марко розідраний страшним болем стисне обіруч груди, сильніше від скелі. І пукне скайанне серце з великого жалю за невинним братом.

Знова покотиться мертва голова Восьмигрома українським степом. Аж найде своє тіло. То Господь скаже всемогуче слово:

— Злучіться.

І зедняється голова з тілом Восьмигрома. Встане Восьмигрим воскресший і могучий, як колись. Пружистими ногами впреться з відродженою силою в розцвिलий степ. Підуть селяни з новими дарами до свого володаря. Захвилює Україна в безмежній радості і сонце опромінить увесь край.

Володітиме Восьмигрим віки вічні. Аж доки Господь не згасить ясне сонце. І стане український степ славний силою і властю по всі краї землі.

Так вірить український селянин, що оре чорну скибу прадідівського степу. Ту віру поклав йому Бог у чисте серце і вона там зростає, як ярий засів на весну. Віра творить чуда.

— ПОВІРТЕ ВСІ І БАЖАЙТЕ.

М. РИЛЬСЬКИЙ.

* * *

Пером огненним вічність пише
Свій нескінчимий фоліант,
І вітер з ніжністю колише
Листки замислених троянд.

Краса іде, гаптує злотом
Ясні, глибокі небеса, —
А ми затоптуєм болотом
Все те, що в нас самих — краса.

БОРИС МОНКЕВИЧ

Із днів змагань

(Уривок з воєнних споминів.)

Перший козацький полк ім. гетьмана Богдана Хмельницького був дитиною революції. Йому належить почесне місце в пантеоні нашої військової історії, як піонерів в творенні національного війська.

Полк утворено і сформовано стихійно, як взагалі все що робилося в пам'ятний 1917 рік. У нас в передреволюційному національному житті не плекалося думок і ідей про утворення власного війська, і тому не було духової підготовки до цього великого діла. Але коли прийшла революція, потреба власного національного війська вилилася у стихійну жадобу, яку не могли стримати жадні інші чинники.

В перших днях по упадку старих основ Російської Державности, серед певної частини українського громадянства зродилася думка сформувати українські легіони, на зразок тих, які вже мали поляки, чехословаки, латиші і інші недержавні народности в Європі.

Про існування Українських Січових Стрільців громадянство безумовно знало і ідея утворення нових легіонів не повстала з ціллю протиставлення їх У. С. С. Ця думка першим ділом появилася на сторінках української преси, і звідти втілилася в реальний чин. Будучий історик, що писатиме історію повстання нашого національного війська, не зможе оминати величної і трагічної постаті провідника українських самостійників, Миколу Міхновського, на той час військового суддю Київського Військового Суду. Імя його мало було відоме в ті часи ширшому громадянству, бо він завжди тримався в тіни, але він положив неоцінімі заслуги в будові нашої армії. Він оден з небагатьох непохитно вірив в Самостійну Україну, а з вибухом революції він оден знав, що нам в такий час потрібне. В час революції, в час великого підйому мас, серед пристрастий і сильного напруження, рішає завше організована, міцно спаяна сила.

Ідеям протиставиться не тільки абстрактну духову силу, не тільки один ентузіазм і найбільш однодушні бажання, але й силу фізичну, силу спаяну дисципліною, збройно організовану, яка в слушний час могла б стати на захист тих ідей і тих стремлінь, які голосить дана нація.

Тому Міхновський в перших початках нашого національного відродження відразу почав працю над утворенням Українського Національного Війська, над утворенням тієї сили, яка б могла протиставитись усім ворожим заходам, як внутрішнім, так і зовнішнім.

Заходами Міхновського і його невтомною енергією заснувався тоді в м. Києві військовий клуб ім. Гетьмана Полуботка. Цей клуб на чолі з Міхновським вже в березні місяці 1917 р. розпочав діяльну акцію в напрямі утворення національного війська. І клуб Полуботківців постановив тоді домагатись від Уряду сформування 1-го пішого полку імени Гетьмана Богдана Хмельницького в м. Києві.

На перешкоді цим заходам був одначе „Київський Совет Рабочих і Салдацьких Депутатов“. Цей „Совет“ впливав на Штаб Київської Військової Округи і на вищі військові влади, щоби не дати організаційному Комітетові Т-ва ім. Полуботка одержати легальних умов для формування

Богданівського полку. Тоді Т-во Полуботка улаштувало в останніх днях квітня 1917 року свято „білої квітки“. Біля Святошина, на величезному військовому майдані зібралося біля 10.000 українського вояцтва з Київського Гарнізону. Свято пройшло при великому підвищеному національному настроєві і цей настрій організатори використовують для зламання опору „Совета“.

Усю цю масу людей члени Т-ва Полуботка ведуть стрункими рядами під царську палату де засідає „Совет“. Демонстранти облягають палату, що страшенно перелякало „Совет“. Заскочений цим „Совет“, не знаючи дійсних намірів демонстрантів кличе собі на допомогу військову владу в особі Командуючого Київською Військовою Округою ген. Ходоровича. Тим часом до палати входить делегація демонстрантів на чолі з Міхновським. Члени „Совету“ накидуються на делегатів, обвинувачуючи їх у зраді революції, дезорганізації армії і в сепаратизмі. Але Міхновський дуже зручно відпаровує усі їхні закиди і усіма силами старається перетягнути на свій бік Командуючого Округою ген. Ходоровича, що йому вкінці й вдалося. Він переконує ген. Ходоровича, щоб той поздоровив демонстрантів в українській мові. І коли на привітання генерал почув дружну і смілу відповідь, це його дуже здивувало і вдовало, бо він вже відвик, під час революції, від такого прояву дисципліни і єдності. Алеж „Совет“ страшенно обурився проти ген. Ходоровича, що мовляв братається з українцями бунтівниками. Депутати з піною на устах накидуються на нього з докорами та погрозами. Але він, як військовий чоловік, відчув ширість змагань солдатської маси і симпатії його були по стороні перших. Таким чином перешкоди з боку військової влади були в основі своїй зламані і Полуботківці побачили, що „Совет“ вже не буде мати впливу на Штаб Округи.

Тепер перед ініціаторами стало питання звідки взяти козаків для поповнення полку. Чекаючи на охотників, чи добровольців не було жадної рації, бо тодіб реалізація полку відсунулась на довший час. Тому то звернулися до революційного способу, себто намовивши солдат Київського Етапного пункту, де їх перебувало завжди по кілька тисяч, що з відпусків та шпиталів поверталися на фронт, щоб вони не відїзжали на фронт, тільки під тою умовою, коли їх зформують в окремий український полк. Це тоді був єдиний спосіб, щоб справи організації українського війська вивести з царини обіцянок та паперової формалістики на реальний шлях. Так і зроблено. Почалося формування полку. Призначалися старшини, діставався одяг, зброя, вози, кухні, коні. В дві неділі був готовий полк в складі 4 000 поділених на 16 сотень. Командіром полку призначено покликаного з Симбірська кадрового старшину підполковника Капкана. Щодо старшинського складу, то його заповнив цвіт тодішньої молоді. Прийшли люди ідейні, майже самовільно покидали свої попередні далеко ліпші посади, аби служити під національним прапором.

Фроловський жіночий монастир вишив чудовий прапор для Богданівського полку. Шовкове полотнище було з одного боку малинового кольору, а з другого, темного зеленого, а на ньому вишитий шовком портрет Великого Богдана і вишитий золотом напис: „1-й Гетьмана Богдана Хмельницького козакий полк“.

Командуючий Округою став у цей час полковник Оберучев, ставленник Керенського. Цей старий російський революціонер здається був ство-

рений для україножерської роботи. Він підняв цілу кампанію проти українських військових формувань і впроваджував антогонізм між російськими і українськими частини. Але Богданівський полк фактично існував і своєю організованістю, дисципліною і зовнішнім виглядом підтверджував раціональність національних формувань. Богданівський полк тепер став опорою українського руху. І тому всі тогочасні українські чинники старалися затримати цю мілітарну силу в Києві, щоби таким чином надати більшої певності національним здобуткам і зарепрезентувати Київ, як столицю України.

Але організовані таким чином і при таких умовах українські військові частини не можна було уважати за регулярне військо, бо щоби це зробити, треба було витворити авторитетний організований центр. Тому Т-во Полуботка не застановилося на формуванні Богданівського полку, а вважало це тільки прелюдією до своїх дальших замірів. Т-во Полуботка на чолі з Міхновським скликає на 5. травня 1917 року „1-й всеукраїнський військовий зїзд“. Не дивлячись на заборону зїзду через військового міністра Керенського, зїзд все таки відбувся. Зїзд пройшов дуже імпозантно. Делегати репрезентували 1.000.000 українського фронтового воїнства. Престіж Центральної Ради в очах Петроградського Уряду піднявся дуже високо і москалі побачили стихійність українського руху.

На четвертий день зїзду 9. травня вибрано Генеральний Військовий Комітет, який і став з цього часу організаційним центром українського військового руху. Головою К-ту вибрано С. В. Петлюру.

За місяць, бо вже 2. червня відбувся 2-й всеукраїнський військовий зїзд, котрий дав ще більш імпозантне представництво. Делегати репрезентували тоді 1.736.000 озброєного воїнства. В цей час, під впливом делегатів військового зїзду, Центральна Рада оголосила 1-ий Універсал.

За прикладом Богданівців почав самочинно формуватися полк ім. Гетм. Полуботка. Штаб Округу і „Совет“ усіма засобами старалися перешкодити цьому формуванню і хотіли вислати людей з Києва на фронт, але нічого вдіяти не могли.

І от, 5. липня, несподіванно для всіх, як би протест проти угової політики наших чинників було зорганізовано повстання у м. Києві. Полк ім. Гетм. Павла Полуботка, який був росташований на Етапному пункті, у досвіта активно виступив на головних вулицях Києва.

Тисячі людей виснажених, обідраних і навіть босих зі зброєю йшли урочисто з гідністю, наче почувачи свою вищість. „Йдемо бити москалів... ідемо допомагати Центральній Раді творити нове життя“ говорили козаки на запитання.

Величезна кольона, якій не було кінця посувалася по вулиці. Мов хвилі хиталися багнети над головами сірої маси. Понад багнетами маяли синьо-жовті прапори. Швидко всі державні установи і Печерська фортеця були зайняті повставшим військом. Росіяне без опору здавали свої позиції і тікали. Полуботківці, підтримуючи зразковий лад у місці, заховувалися пасивно, бо самі не чекали так легкого успіху. З Петрограду тим часом одержано категоричний наказ зліквідувати повстання силою. Цей наказ одержали Командуючий Київською Округою і Генеральний Військовий Комітет. Одночасно Генеральний Комітет післав наказ Полуботківцям, щоби вони залишили місто і тихо відійшли в казарми. Перед захо-

дом сонця залишили Полуботківці місто, виконуючи наказ Генерального Комітету. Так само як рано, йшли вони грізно, велично, спокійно рядами. Самий виступ Полуботківців викликав значний відгук на периферії. На допомогу до столиці рушило „Вільне Козацтво“, готовилися і українські вояки з фронту, але швидка ліквідація цього виступу припинила і рух на допомогу.

На вимогу Петроградського Уряду Генеральний Комітет видав наказ, щоб Полуботківський полк вирушив на фронт. Полуботківці виконали і цей наказ.

Тим часом полковник Оберучев не спав. Перебування Богданівського полку в Києві було сіллю в оці і не давало йому спокою. Покладаючись на умову, що полк формувався виключно з метою вирушення на фронт, він всіма силами старався вислати його з Києва. В цьому допомагала йому ціла російська преса, обвинувачуючи українців в „мазепинстві“, в зломанні єдиного революційного фронту, натякаючи на німецьку інтригу, австрійські гроші і т. п. В результаті Богданівський полк з наказу Генерального Комітету 26. липня 1917 року мусів виїхати на фронт.

І в цей час мала місце божевільна провокація, організована рукою Оберучева. З сумом покидав полк столицю. „Нащо ви нас висилаєте, — говорили козаки до Центральної Ради, — хто вас тут буде обороняти“. Але наказ виданий Генеральним Комітетом виконано.

Проїжджаючи через Київ полк, прощаючись з Києвом, дав кілька салв у гору. З цього скористав Оберучів і вислав полк кирасирів на першу станцію за Києвом — Пост Волинський, щоби затримати і обезброїти Богданівців.

Була тиха, ясна, липнева ніч. Козаки пороздягалися і спокійно спали у вагонах. Розагитовані і підюжені кирасири зробивши засідку біля полотна залізниці, чекали на транспорт. Колиж показалися вагони, вони відразу відкрили з кулеметів і рушниць вогонь до безбройних козаків, що спокійно спали. Зчинилося велике замішання, козаки позривалися у одній білізні і почали вискакувати з вагонів, але тут їх ловили кирасири і почали бити прикладами. Решту козаків першого транспорту обезброєно. Наслідком цієї різни було багато ранених і шістнадцять людей забитих. Це перші жертви нашого відродження. На рано піднявся цілий гурган в російській пресі. Цілі шпальти заповнено відомостями про бунт Богданівців, про зраду і підготовлення державного перевороту. Чорносотенна преса скаженіла на чолі зі своїм Шульгином. На голову українців виливалися помії, декотрі так просто плескали в долоні, що, мовляв, нарешті дістанеться ненависним „мазепинцям“-сепаратистам.

Але в росіян вже були руки закороткі, щоби приборкати українців. За плечима Центральної Ради стояла така сила зєднаних одною ідеєю людей, що московські чорносотенці і демократи могли тільки шкрити зуби, але трималися здалека. В обороні Богданівців обізвалася уся українська преса і всі українські організації. Зложено мішану українсько-московську слідчу комісію, яка розглянула цю справу і уневинила Богданівців від закиду організованого виступу. Полкові віддано зброю.

Але зло вже почалося. 16 жертв залишилися незмитою плямою на совісті Оберучева і цілої російської демократії. Ще більше завзялися серця

українців проти москалів, ще більше відкрилися очі на дійсність і на небезпеку з боку північного сусіда.

В кінці місяця липня Київ улаштував похорони *забитих* козаків Богданівського полку, котрі причинилися до великої демонстрації усього свідомого громадянства, яке своєю численною присутністю на цих похоронах показало, як глибоко поширилася українська ідея і як дорогі для нього були ці перші жертви на світанку нашої державності.

Після цього Богданівський полк виїхав на фронт і від цього часу починається його бойова діяльність, яка принесла багато світлих сторінок і героїчних подій для історії нашого війська.

Полк проіснував до останніх часів Української Армії і недалекий той час, коли його малиновий прапор знову розвинеться на безкраїх лавах України.

МЕРІАМ

ВЕЧІР

Сіре плаття кинув вечір нивам,
сіре плаття криком гайвороння.
І не стало сили білим крилам,
І заплакали жасміни із просоння...

Синім небом, синім неба плаєм
злоті смуги вкрилися журбою.
Хтось мережав сірою габою
білі хмари, злотим, злотим краєм...

І не стало сили білим крилам
І збудилися жасміни із просоння.
Сіре плаття кинув вечір нивам,
сіре плаття криком гайвороння.

МЕРІАМ

В задумі

Це лямпа гасне... До вікон ніч стукає далеким криком міста і смугами червених ліхтарень паде на серце. Над блідими пожовкло-сонними стрічками, що мов мережевом заповнюють життя і дишать запахом якихсь думок далеких присипаних вже попелом часу заплішуються очі... Лямпа гасне... Червений усміх ліхтарень паде на сонні шибі і на лучі цих усміхів рисується життя вузьких стін і скрипотів пера, думок, що світ сходили і принесли назад байдужність душ, сердець — і з криком болю впали на папері помотаними, збитими рядами... І взялася рука їх простувати, рука, котра життя не знала а знала лиш думки... безсилий усміх сковує уста а дійсність відкриває очі, мече пасом червеним сонним шибам сміх... це лямпа гасне...

Український націоналізм

(Докінчення)

Х. Ті, від котрих Донцов свідомо черпає. А може Донцов підкріпив свій особистий світогляд новітніми філософами, учениками Канта, котрих він так обильно наводить... На жаль — не було і нема чим «підкріпитися» і з тих жерел. Бо по Канті наступив у філософії такий хаос, що мусів довести прямо до руїни.

Ученики Канта поділилися на «правдивих» Кантіянців, «надкантіянців», «псевдокантіянців», догматистів, дедуктивістів, індуктивістів, догматичних «ідеалістів», критичних «ідеалістів», емпіричних моністів і т. д. без кінця. А в кожній з тих незлічимої філософічних «партій» єсть правиця, центр і лівиця, — точно так, як у наших с. р-ів, с. д-ків і інших партій, чи партійних сект, так соціалістичних, як і націоналістичних. А всі вони лаються страшенно і кожда називає приклонників всіх інших сект «півголовками», дурнями, варятами, подлими і т. д. Сьміло можна сказати, що нема тепер на світі такого чоловіка, котрий мігби зорієнтуватися в тім хаосі лаючих себе філософів, на яких «оперті» й усі соціалізми та націоналізми разом з їх «пророками» та «героями».

Слушно писав оден філософ (Шопенгавер) про пусте сплентярство наслідників Канта ось як: «Все те пригадує мені оден мідяний штих у сатиричному збірнику Фальба, де представлено Канта, як він на воздушнім бальоні летить до неба і всі свої частини гардероби, — капелюх, перуку і т. д. — скидає на землю, а там різні малпи хапають ці частинки гардероби і прикрашують себе ними...» А треба пам'ятати, що від часу, коли Шопенгавер написав сю добру характеристику, число людських малп, котрі друкують над охляпами думок Канта, страшно збільшилося. Вони вже на шкamatте подерли гардеробу Канта.

ХІ. Батько руїни, на котрого Донцов найбільше покликуються. Кант не був ще найзухваліший з тих, що в «гігантичнім насильстві й поспіху бралися здобувати Олімп абсолютної правди, а «здобули» тільки пусті привиди власної фантазії», — як слушно пише філософ Е. Гартман. Найзухваліший з тих «гігантів» (улюблене слово Донцова) був Гегель, учитель Маркса (і Леніна) та предтеча большевизму — котрий єсть (поруч чистого фанатизму) тільки вполченням філософічного хаосу в суспільно-державнім «розвитку», у практичній життєвій клясці непродукующей інтелігенції, яка «своїм розумом» і криком хоче «кермувати» націями і державами.

Шопенгавер у своїм творі «Перерга і параліпомена» зовсім слушно пише про Гегля ось що, (зміст): Гегель завдячує свої успіхи нарочно навмисно незрозумілому і темному писанню, такому нерозбірному гуляшови, що читач мусить стратити і голову і пам'ять і зрозуміння — та подумати, що то він, читач, винен, що не розуміє «великого філософа». Тимчасом «великий філос.» нарочно не говорить буквально нічого зрозуміло, т. є. немає що сказати, бо не думає ясно. Без тої штуки ні Фіхте, ні Шелінг не булиб осягнули своєї псевдослави. Але ніхто не робив тої штуки так безлично як Гегель. Бо якби Гегель був відразу ясними словами виловив абсурди своєї дурноватой філософії, — то певно кождий бувби йому в очі сміявся та лиш раменами здвигав: бо «найвисший філософ» насмарував

таких небилиць, як іще жаден смертельний чоловік не набалакав. А ясно кажучи вся основа філософії Гегля полягає на отсім нонсенсі: Загальні поняття виробляють люде з досвідного спостереження... Чим якесь поняття загальніше, тим воно порожніше. Але таке поняття реальне, бо емпіричне (оперте на »досвіді«)... Отож передовсім такий емпірично-реальний світ має істнування («Дазайн«).

Не тільки Шопенгавер має таке поняття про сего предка руїни. Філософ Гербарт пише про Гегля таке: »Гегель говорить про соромний упадок філософії. Але він повинен про се мовчати, бо той упадок стався якраз у часі, коли ніхто не кричав голосніше і зідливіше, як власне та школа, до котрої треба зарахувати Гегля. Ніхто не винен тому упадкові, тільки вона сама, що з найбільшою зухвалістю і безличністю твердила, замість остро думати.«

Не інакше думає про геглівські штучки і філософ Бенеке. Він отверто пише, що хоч дуже завзято студював системи Фіхтоґа, Шелінґа і Гегля, то не розуміє їх. Бо — каже — треба бути хіба побитим цілковитою сліпотою забобону, щоб повірити у нісенітницю («хімери»), якими ті філософи »поясняють« фізичний і духовий світ.

Те саміське пише й філософ А. Гаер, кажучи: З Шелінґом починаються ті кешинково-циркові ошуства модерного мнізму, котрий у млі ока з одного робить багато, продукує наслідки без причин (т. зв. »кавза суї«!) і все те таксамо геніяльно не розуміє як »творить«... Публика до крайної міри здивована якийсь час з подивом дивиться на ті штучки, а потому доглулавшись, що тут діло в циркових штучках, тільки раменами здвигає. Так мусіло дійти до того, що люди прийшли до переконання, що взагалі всій філософії треба відмовити імені науки...

Великий правник Ієрінґ пише, що філософи довели до того, що широкий загал філософію й нонсенс уважає вже за одно і те саме.

Учений Ціґлер пише і доказує у своїм творі »Духові і соціальні струї 19 століття«, що філософія подібна до поля, покритого трупами і руїнами.

А Павльзен, збираючи все те, каже, що нема вже ніякого філософічного світогляду, нема між філософами згоди ні щодо цілей, ні щодо методів (способів) і що тепер дійшло до того, що написав уже грецький філософ Платон перед тисячами літ: »Вони самі з себе вискакують, а кождому з них приходить до голови, Бог знає відки, якась »інспірація« — і кождий з них думає, що другий нічогісенько не знає.« — То тут, то там, каже Павльзен, появляється »клич«: Вже є той чудесний доктор! І тисячі біжать за ним, щоб подивитися на него. Але по короткім часі та купа розбігається і ніхто про се навіть уже не знає.

XII. Чи Донцов має який світогляд? Хто уважно перечитає ті кріваво правдиві вискази філософів — одних про других, а потому возьме в руки писання Донцова, в котрих аж кишить від покликування на тих філософів, — тому ясна стане вся пуста і смішність Донцового »світогляду.« Бож він »будує« свій демагогічний націоналізм уже навіть не на руїнах думки, тільки на булькотячій, окрівавленій багні, в котре ті старі руїни завалялися.

І хоч Донцов бундючно заявляє в своїм »Націоналізмі«, що всім напрямкам, що коріняться в тім самім світогляді й упадують, він протиставляє иньший світогляд, — то се по prostu неправда. Донцов не має взагалі ніякого

світогляду і ніколи не мав, бо зарозумілість не єсть ніяким світоглядом. І не єсть світоглядом викидане хочби найбільшого числа уривків з книжок давно повалених філософів, котрих до того Донцов навіть перебічи не був у силі, не то перечитати, і не єсть світоглядом «туга за щастем ножа,» про котору далі.

Сорокаті і самопевні писання Донцова можуть якийсь час подобатися гімназістам і семинаристам ізза множества чужих слів. Бо ті наші бідні хлопчики, начитавшись Донцова, можуть перед рівно нещасними паннами пописуватись нпр. такими «дискусіями»:

— Чи не розумієш, що інтелектуалізм і квієтизм се не універсалізм і не лібералізм? (А другий на те:)

— А тобі здається, що демократизм, паціфізм, партикуляризм, анархізм, провансальство і політичний симбіоз ще не збанкрутували? (А третій на те:)

— А ви не чули про кальоскагію й антитрадиціоналізм та їх дегенерацію в аморальнім націоналізмі? (А четвертий на те:)

— «Пусте! — каже — ґрунт се романтизм, догматизм, ілюзіонізм і волева аморальність як вимоги волевого націоналізму та «творче» насильство ініціативної меншости під проводом Донцова, як також «фавстівський» нарід.

— А він не змучиться? Запитає інтелігентна панночка.

— Та хто Донцов чи фавстівський нарід? (І т. д.).

Оттакі дискусії будуть **одиноким** наслідком писань Донцова між нашою молодю. Та скоро і вони прогудуть, коли перед молодими людьми стануть поважні питання життя передовсім особистого... Аякже.

XIII. Хто мавби «здійснити» націоналізм Донцова? Хоч які — во істину — смішні всі ті «ілюзіонізми» Донцова, то найсмішніше єсть те, що Донцов уявляє собі. немовби ті всі ілюзіонізми його «націоналізму» мали виконати — хто? — Селяне! І то «самі»! Бо і шляхту і пролетаріят Донцов, як кажуть у нас, «не має за ніц» (хоч він сам не зпростих селян), а про інтелігенцію також не згадує (крім про себе).

На ст. 252 свого «Націоналізму» Донцов відмовляє «моральної ваги» не тільки шляхті (мабуть зі злости на В. Липинського) але й пролетаріатови. І каже, що ізза того тай ізза браку «чисельности» ті сили «не можуть» стати «носіями» українського «власновладства.» А селян каже, як «ушляхитнитися» (видно, ще й вони у Донцова «нешляхетні») і замінитися їм гедоністичний (ласий на приємности життя) характер — «творчим характером та погодитися (селян) з прагненням правди» (та по що, коли ілюзіонізм се головна «вимога» націоналізму?), — тоді каже Донцов, дійде «з запалом» до «втілення» правди — життя з ідеалом «добування...»

Якої «правди?» І хто тої «правди» (хоч нема ніде сказано, якої саме) мавби їх з «ушляхитненням» учити, коли і шляхта і пролетаріят, котрі будь-що-будь більше люблять «здобувати» ніж селяни, не мають після Донцова потрібної «моральної ваги?» І на що їм взагалі якоїсь «моральної ваги,» коли Донцов самже вчить, що націоналізм мусить бути аморальний (то значить не оглядатися на ніяку мораль, от так як робив «великий націоналіст Пасіч). А все те — вчить Донцов — лиш «на разі» має робити селянство. Ну, а потому хто? Того вже не каже.

І не каже також, що саме значать слова «селянин,» «селянство,» «село?» Чи нпр. чесний тернопільський або полтавський передміщанин,

котрий зимою займається ремеслом, а літом працює на своїм полі — може займатися тим «ілюзіонізмом націоналізму», чи не може?

Тай на селі хто «власливо» селянин? Чи той, хто мав нпр. 25 десятин поля а докупив собі ще 20 і має — кажучи по галицьки 110 моргів поля ще селянин чи вже «в пани пішов»? І в котрім саме моменті ставав він «паном»? Чи тоді, коли працював і безрог кормив, щоб їх продати на купівлю поля, чи коли вже йшов до адвоката, робити контракт на нове поле?

Або навпаки — коли той селянин нпр, через реквізиції й пожежі зайшов у довги і стратив усе тай став пролетарем. То коли він «власливо» тратив свою «моральну вагу» (потрібну і непотрібну — рівночасно —!) для того, щоб після Донцова міг здійснювати «ілюзіонізм» націоналізму? Чи тоді тратив ту «моральну вагу», коли «наш» відділ нпр. Чорних гайдамаків реквізував працю того селянина? Чи тоді, коли рівнож «наш» большевицький відділ підпалював йому хату за те, що той не відразу видав останки хліба, потрібного для дітей? Колиж «власливо» стратив той селянин «моральну вагу» і став пролетарем уже без тої «ваги»? І чому він сарака не може вже бути «носієм» ілюзіонізму (третьої головної вимоги Донцового націоналізму)?

Нам здається — а думаємо, що й Гегель та Фіхте potwierдилиб се, якби сараки ще жили, — що якраз по втраті той пролетар знаменито надававсьб до всякого безвиімку ілюзіонізму й навіть виявленя правдиво українського «офарблення» яке виходить в писань Донцова — то значить до правдивого руїництва.

XIV. Розтоптаний червачок під дубом. Донцівська «наука» націоналізму виключає всі иньші кляси суспільности від права бути «носіями» українського націоналізму. І навіть про ту одну клясу, котрій Донцов признає се «право», не каже, де вона зачинається і де кінчиться.

Чи не єсть се та саміська «мудрість» котра за «влади» петлюрівщини довела до відомого «розумного» «законодавства»: Аптикарський помічник хочби був лінивий, ще має право бути вибраним до «трудового» конгресу. Але коли той сам чоловік став уже аптикарю, то хочби тоді гарував як віл, уже не має права стати членом «трудового» конгресу... Навіть Готентоти такої льогіки не видумали — і тому довше мали самостійність, ніж ми.

Відколи світ світом, ще не було такого смішного закона, аж пски «поступові» українські націоналісти і соціалісти не видумали його. Не було ще й такої смішної «філософії» націоналізму як Донцова.

Річ ясна і зовсім певна, що Донцов се епігон (хорий мародер) і філософії й націоналізму. А ум його пригадує розтоптаного червача-медведюха, котрий веться в болю немочі під могутніми конарами величезного дуба й думає, що він «ще годен» того дуба «повалити». Таке а не інакше єсть відношене думки Донцова до могутнього твору Липинського. І ніщо не допоможе Донцову випикуване про «Донкіхотів» монархізму і т. п. «гулі під самим носом альжирського бая». Не допоможе. Бо монархізм се вічна ідея людства, котра так правильно вертає по кожній руїні, щоб будувати, як вертає день по ночі, щоби світити. А смішний буде кожний, хто з донцівським пустим і неморальним націоналізмом захотівби йти в народ, чи радше в «селянство» (бо пролетаріят після думки Донцова «не може» бути «носієм» націоналізму).

XV. Коли два говорять »те саме,« то се далеко не те саме. Добре, подумає читач. Алеж ти сам пишеш, що й Липинський поклав в основу будучої української нації волю, хотінне. А Донцов тільки повторив се по нім, (як і різні иньші думки Липинського). Так. Правда. Одначе з одною ріжницею. Донцов повторив »те саме,« але так, як той чоловік, що прийшов до великого ресторану в чужім краю і не знаючи ні письма, ні мови того краю, сів при столі, при котрім щойно скінчив обід якийсь пан.

Господар ресторану запитав його:

— Може ще чого позволите?

— Прошу зубочистки.

— А Ви, Пане? Звернувся господар до того другого чоловіка. Той відповів точно те саме.

— Прошу зубочистки.

Господар здивувався. Але подумавши, що може тому другому ще від снідання докучає щось за зубами, приніс обидвом патички до чищення зубів, — став і чекає...

Липинський свою дивно глибоку науку в покорі серця і великого духа свого поклав на підставах віри і церкви Христової. Він вчить весь нарід України, всі без виїмку кляси його, — що »само« ніщо не зробиться, але треба хотіти мати державу, котра опісля з »народу« України зробить націю. Вчить правдиво, що не нація творить державу, тільки навпаки — держава творить націю. Вчить на основі величезного знання України в її минувшині і теперішності, що без признання і пошани родового, правного і традиційного гетьмана свого та без вірності йому неможлива будова української держави й нації. Дійсність і в минувшині і на наших очах доказує правдивість науки Липинського.

А Донцов навіть не бачить усеї тої знаменитої справи котру великий працівник Липинський зібрав з піль України за тисячу літ досвіду праці і побоїв її населеня, приготував і дав псживитися сучасним синам її. А Донцов, чужий нам духом своїм і тому нерозуміючий навіть спису тих харчів, — почувши про зубочистки, кричить, що се власне потрібне »до обіду« цілому народови. А не треба — каже — ні моралі, ні признаного Голови, ні всіх кляс населеня до будови, тільки каже Донцов, треба »волі« (хотіння) нації до розросту, яку то волю я тут, каже ставляю (на ст. 165). Хоч пять сторін взад сам пише, що хто иньший »поставив!«

XVI. »Наука« про щастє ножа і крови. Треба признати, що ніхто ще у нас так »виразно« не пропагував »науки« ножа і крови, як Донцов. І то таки задля самого різунства, »щоб дати себе чути.«

На ст. 171. »Націоналізму« »вчить« Донцов »тужити за щастєм ножа і крови«... На ст. 175 виписує Донцов за Бенсоном про Ісуса Христа, що Він »гукав« такі кличі, які мусіли принести для суспільности пролив крови і руїну (!) та »підюджував« (!) нарід проти голови його і представників релігії...

Вже сі місця показують яка величезна ріжниця між Донцовом і Липинським. А таких місць — багато багато.

Словом — вартість творчости Липинського в порівнаню з вартістю писань Донцова (коли їх взагалі можнаб порівнати) така, як вартість живої людини в порівнаню з її мертвою тіню, котра скаче на всі боки, але ніякого свого життя не має, — і хоче другим життя відбирати.

XVII. На що на світі живуть нації? А чи писання Донцова (крім згаданої вище критики деяких проявів української «творчості») не дають нічого позитивно доброго?

Аж так зле не єсть. Бо писання Донцова викликають дуже великий — гумор, розуміється мимовільний. Нпр. там, де Донцов відповідає сам собі на питання, на що живуть на світі нації? Донцов довго шукав за відповіддю на се питання. Ну і найшов. Найбільше сподобалася йому отся відповідь: «Нації ростуть і живуть (що за порядок!) на те, щоб »дати себе взаємно чути« (гл. ст. 177 »Націоналізму).«

Сей цитат пригадує лиш одно: розумінне дітей, на чім полягає автомобіль.

— Ходи, каже один хлопчик до другого, будемо бавитися в автомобіль.

— Добре, каже другий, але як то буде?

— Та так, каже перший: будемо бігати і смердіти. — І побігли.

Отсе коротеньке оповідане знаменито представляє розумінне Донцова, великого питання на що нації живуть на світі? Коли прийняти, що Донцов добре відповів на се питання, тоді мусимо прийти не тільки до переконання, що українська нація вже »готова,« але також, що вона перша між усіма націями світа (»Україна понад все!«).

Чому перша? Бо ще здається ні одна нація не »дала себе чути« так міцно передовсім сама собі, як українська. А ще »ліпше дасть себе чути, колиб наша молодь взяла собі поважно до серця писання Донцова й зачала після його ради, »тужити за щастем ножа і крови« — замість з вірою в Бога і з покірною в серці братися до практичної праці та глибоко шанувати світський і церковний Авторитет. Коли піде за »наукою« Донцова, то до суду віку буде тільки безцільно бігати і смердіти по землі, котра ніколи не буде належати до жадної української держави. Бо ніякої своєї держави те населення, що живе на Україні мати в тім випадку напевно не буде і не може мати.

Бо нації живуть на світі не на те, щоби »тужити« за щастем ножа і крови. Такі »нації« передовсім не є ніякі нації, тільки купи різунів, взагалі неспосібні піднятися до значіння націй, як нпр. північно-американські індіанські племена, котрі вічно вирізувалися між собою. Вони також мали таких »теоретиків,« котрі рівночасно в практиці виконували постійно свою »тугу за щастем ножа і крови.« І тому довели до того, що сьогодні можна в Америці і вік звикати та не побачити Індіанця, коли його спеціально не шукається в замкненій »резервації« (такі зарезервовані місця, як для вигибаючих звірів по лісах).

Се ще далеко не значить, що ми осуджуємо війну та постійну готовість і приготування до війни.

А нації живуть на те, щоб виконати обовязки — 1) супроти Бога, Творця свого, 2) супроти себе, 3) супроти других націй.

Чим вищий ідеал релігійний, Божий, має якась нація і чим поважніше відноситься до Нього, — тим вона трівкіща і сильніша, тим вищий осягає розвиток.

Обовязок нації супроти себе — виховати всі свої класи і стани та по можности і всі одиниці не до того, щоб кождий займався тим, на чім не розуміється (як єсть у нас), тільки якраз навпаки. А всі класи, стани

й допомогти одиниці повинні мати в собі той високий релігійний ідеал Божий, бо без Нього зівянуть напевно.

Обов'язок націй супроти других націй — доложити якесь своє добро у спільну скарбницю їх тай немолосердно подоптати ті «нації», що гниють, бо не виконують ніяких обов'язків. Кажемо «немилосердно» не у значінню знущання над одиницями з гниючих «націй», тільки над цілими такими «націями», що й діється скрізь по вічному закону світа: все що гние мусить бути немилосердно подоптане і на порох стерте, що й робиться — з гниючими «націями» протягом довгих віків.

XVIII. Про українських їжаків. Нема на світі нації, в котрій ніщо не гнилоб. Але нації в котрих переважає здоров'я, вдержаться, поки переважає те здоров'я. Се і єсть причиною, чому все були і тепер є також малі незалежні нації, хоч імпералізм великих націй існував відколи вони існують і все буде існувати. Світ уже так уряджений, що навіть найміцніший медвідь не годен пожерти їжака. Але пожре його і малий лис, коли змочить їжака і той розіветься, — так, як «розвиваємося» ми, обмочені першою гіршою дурною пропагандою.

Не дивота, що служимо як м'ясо на годівлю великих і малих, хоч маємо ще більше твердих і острих і войовничих отаманів від шаблі і пера, ніж їжак має колючок.

Т. зв. український «націоналізм» се тільки нова форма вічного підмоцнування нас: се убийство для нас. А наука Липинського вчить українських їжаків, не розвивати свого горла під впливом тої дурної «національної» і всякої іншої пропаганди руїни. Коли вдасться навчити українських їжаків, яке значіння має для них наука Липинського, — тоді ті українські їжаки можуть стати дуже сильно пороною. Вона тоді зможе не тільки обстояти землю, на котрій досі служить як жир чужим, але ще зайняти землі гниючих народів в Азії й Європі. -

Бо людські їжаки тим різняться від їжаків звірячих, що перших можна навчити змінити свій «світогляд», а других навчити не можна. Фактом єсть, що одним з найбільше гниючих і розкладових плинів, яким обливають українських їжаків, єсть «націоналізм», продукований Донцовим. І тому ми тільки уваги присвячуємо розборови того «націоналізму».

XIX. Літаюча рожа укр. націоналізму. Ми нарочно не присвятили сеї праці тільки самому Донцову. Хоч він і продукує найбільше т. зв. українського націоналізму, однак він тільки оден з проявів «літаючої рожі» українського націоналізму і то не найвиразніший. Бо найяскравіше не в краю, а на еміграції проявляє нарід по великим нещастю своїм як свою хоробу, так і силу свого духа.

Так було свого часу — з Греками, Італійцями, Мадьярами, Поляками і т. д., так тепер єсть і з нами. На еміграції проявилася найбільша умова сила сучасної України — сила В. Липинського. На еміграції проявився й найяскравіший, тріумфуючий розклад тої літаючої рожі українського націоналізму, котра свідчить, як дуже тяжко хоре населене, випродуковане на Українській Землі.

У старім краю видно головню теорію тої літаючої рожі (практика щойно прийде). На еміграції видно вже в цілій повній практиці того розкладу в найяскравішій світлі.

Будучий історик сих часів очевидно не здивується, коли побачить на основі документів минущини, як у краю могла появитися Донцова пропаганда «націоналізму» — в імя «туги за щастем ножа і крови,» як вона могла знайти фонди і накладця і читачів і перейти — цензуру. Бо гнет, який там панує, пояснить йому все. А чужа цензура тим радше пустить усякий розвал, чим той розвал шкідливіший для гноблених.

Чи за старої Австрії, мимо побожності її династії, не пускала польська цензура найогидніші «ілюстрації» в календарях Трильовського? Там представляв Трильовський нпр. нашого Митрополита Шептицького, а до його тіла приставлена драбина і «попи» лізуть туди з василіною... Навіть большевицька, надзвичайно огидна пропаганда проти релігії, за весь час свого існування не пустила аж такої огидної ілюстрації. А в побожній Австрії, польська націоналістична цензура пустила таке «видання» українського націоналіста Трильовського. Чому?

Бо знаменито розуміла, як такі річі розкладають і до гниття доводять духа українського народу. З тої самої причини пускає там цензор і «націоналізм» Донцова. Бо тим запускає бакцилі гниття в наш нарід. Се та сама тактика, якої ужив німецький генеральний штаб, коли в заплomboваних вагонах перевозив большевиків до Росії. Польський націоналістичний цензор для скуплення цікавості між Українцями до «націоналізму» Донцова може ще коли вже перестануть купувати той «геніяльний» твір, — проголосить, що «конфіскує» його. Бо се найпевніший спосіб, щоб поширити цікавість до такого твору.

Все те легко зрозуміє будучий історик сих тяжких часів. І зрозуміє, як може Донцов знаходити серед нашої бідности накладців на свої продукти «націоналізму.» Бо Донцов знаний: уже яких 20 літ «вчить» наш нарід ріжного рода «соціалізму» і «націоналізму.» А тепер ще дописав купу виривків з різних філософів. Значить — «вчену» книжку дав. А хто з тих накладців читав усіх тих Марксів, Освальдів, Геглів, Шлеглів і иньших Бакунінів, щоб оцінити, що той Донцов тільки виписки з них поробив? Значить — видали і в «нарід» пустили ту літаючу рожу націоналізму.

XX. Чого не зрозуміє будучий історик? Єсть у цілім тім «націоналізмі» оден прояв, якого будучий історик, хочби мав таку голову як цебер повний мозку, ніяким чином не зрозуміє. І се треба йому завчасу пояснити. А не зрозумівби він без пояснення отсего факту: Як се можливе, щоб тут, серед найбогатшої української еміграції, котра вже має і мільонові інституції, український демагог «націоналіст» Мишуга потрапив захопити одинокий наш дневник на свободі, хоч сам ніколи в життю не був редактором. *) Яким способом міг він подиктувати священикам, щоби в церквах правили **панахиди** по явнім атеїсті? Яким дивом міг він пустити в народ блеф, що потрафить від Риму «виторгувати» терно при обсаді єпископів, коли дістане катедратик? Яким чудом при страшній нужді наших письменників в Європі усунено зі «Свободи» всіх постійних коресподентів, а рівночасно національний «ідеаліст» Мишуга побирав дві платні з публичного робітничого гроша? І яким дивоглядом той націоналіст, що в життю своїм не займався навіть таким читанням як Донцов і не знає буквально ніякої літератури про публичні

*) Американський часопис «Свободу.» Стаття писана для Америки, тому багато в ній всяких згадок про америк, відносини. (Прим. Редакції).

справи, — вспів «виаванзувати» на основника нової релігійно-політичної секти. І то не належачи до ніякої церкви!

Ще не наспів час, щоб появилися всі цікаві причинки до закулісової «діяльності» того практичного «ідеаліста». Очевидно різні інтелігентні люди різних таборів студіюють той вельми цікавий прояв. Але вони можуть і махнути рукою на все те жировиско мишугового «ідеалізму». І у кожного може згодом змякнути охота, займатися даліше тим будь-що-будь небувалим проявом демагогії. Тому треба тепер, коли сей прояв актуальний, звернути будучим дослідникам увагу бодай на основу ґрунту, на якій міг вирости мишугізм націоналізму.

Той мишугізм не виріс разом з Мишугою, тільки давно перед появою Мишуги. Мишугізм починається у нас уже з хвилею, коли наш національний (тоді казали «народний») рух оперто виключно на демагогії й обіцянках матеріального «гаразду». Вже тоді, коли в Галичині наші священники (одинокий колись стан інтелігенції) отверто радили на деканальних соборчиках, щоб переноситися до Росії, «бо там ліпше платять» — і не були за те потягані до ніякої відповідальности. Вже тоді, коли клич «ліси і пасовиска» зроблено «всенародним», національним гаслом, а не клясовим, яким той клич треба було зробити. Вже тоді, коли в семінари у Львові бунтувалися наші клерики проти всякої дисципліни, а преса брала їх в оборону. Вже тоді, коли з краю без дозволу виїздили сюди священники, а влада їх не оповіщувала, що вони дезертири.

Чиж дивота, що все те мусіло довести і там і тут до крайної демагогії? Чи дивота, що тепер оглядаємо «співпрацю» значної групи духовних з органом, котрого редактор екскомунікований? Річ не бувала — у ніякім духовнім стані ніякої віри, ні нації, ні племені.

Все те — се мишугізм. А сам Мишуга тільки найкраща, а найпустіша квіточка того «національного» «руху». І тому по нім, а не по Донцові цілий той рух розкладу і гниття одержить ім'я своє в історії сих часів. Немов палець Божий вказує на ім'я тому рухови — ім'я грача демагогії, котрий навіть для той демагогії ніколи не працював, тільки відразу присмоктався до збирання овочів руїни.

XXI. Здійснюване укр. націоналізму. Чи довго ще може потревати той український демагогічний націоналізм? Той рух без ніяких основ, крім власне демагогії й мимовільного гумору. Той рух, що ядро його бляга й неодвічальність («іде — мовляв — за народом» отож не може відповідати за те, куди той народ зайде), а наслідок — повна руїна.

Наш загаль довшо не розумів і не міг розуміти, що «націоналізм» на нашій землі властиво весь час здійснювався: то значить: дробився на все дрібніші партії та пропадав як водиця в піску.

Чому і як?

Щойно тепер, по великій війні і по появі праці Липинського видно виразно, що той український націоналізм, який у нас був і тепер дійшов до мишугізму, не був і не є ніякою серйозною українською ідеєю. І тому власне здійснювався він — у чужих формах. Бо той націоналізм 1) поставлений був інтелігенцією, нездібною до будови не то держави, але навіть преси, своєї станової організації і т. п. менших річей, 2) поставлений був не на державно-територіальній засаді, обіймаючій всіх людей даної

землі, — тільки на звуках («мові і пісні») певної групи людей тої землі та на зовнішніх обрядах, які ніякої держави не творять і не сотворять.

Тепер уже ясно, чому власне найцінніші й найкультурніші одиниці з української інтелігенції відходили або до Поляків або до Москалів. Перші робили се на основі послідовної лєогіки, що коли вагу покласти на мову, то польська мова має більшу літературу ніж українська, «а Бог всюди той самий.» як слушно каже народ. Значить: Чомуж не може бути «Польська Русь і Літва, то єдна модлітва?» Таж і в Польщі їсти можна дістати — і по що кричати? Тай пішли.

А другі, ті, що йшли до Москви, мали ще більше послідовну лєогіку: Коли націоналізм полягає на мові, тож російська мова, вироблена й нашими Гоголями, має ще більшу літературу, ніж польська. І по щож виробляти якусь нову літературу й літературну мову? Таж гуцульська чи бойківська чи лемківська дитина так само мусить її вчитися як російської, бож не буде говорити «лем» і «сми.» І ще до того нема з чого вчитися. А там все готовіське — університети, академії, що хочеш. І на якогож чорта маємо робити ще якусь нову літературну мову, коли ми вже одну робили і ще як робили — російську! І їдеш собі з тою російською, мовою через добру половину Європи й через цілу Азію аж до Аляски в Америці. Тай всюди тебе розуміють і знають і пошанують як члена великої, світової нації. Та на щож, тобі брате, «окремої» мови? Чи ти здурів до решти, чи що з тобою? А як хочеш «доконче», — то будьже бодай лєогічний! І виробляй літературну мову дійсно свого тата й мами: лемківську, бойківську, гуцульську, кубанську (як се підчеркнув недавно й оден з червоних комісарів) і т. д. А гуцульську, ще розроби на «марамороську», «черемоську», «делятинську» і т. д. Все те придасться у великій Росії хочби для «пінія» племінних пісень, «очень хороших.» Правдою єсть, що від царя Олексія Михайловича аж до комісаря Рикова (і то «народного» — розумієш?) ще ніхто ніколи не сказав у Москві, що ті «пінія племен» некрасиві; Навпаки — всі хвалили і хвалять. І Шевченка печатали в самім Петрограді і при царях і при комісарях. Чогож ще хочеш? А може ти хочеш «гаразду?» То ти, брате думаєш, що в Росії эле ілі? Ну-ну! Ілі, брате, як коні, і ще будуть їсти! Так чогож хочеш? Кажеш, що ти мав колись «своїх» князів і державу тай не одну! Тай щож з того? Таж і Суздаль мав, і Новгород мав і Боголюбово мало і Москва мала — а все те Росія! І нікому й на думку не приходить, щоб увесь той дріб та назад привертати. Та по що? Схаменися, брате, та йди на «руську путь!» І мову і пісні і готову літературу і харч і величезну державу і маєш Польщу набемо і цілий світ! Таж не дурій!...

Так виглядає аргументація таких наших москвофілів, котрі почувують себе «руськими» націоналістами. І дійсно — тільки дурний чоловік може думати, що сю аргументацію можна «побити», стоячи на ґрунті українського демагогічного націоналізму. Та аргументація мусить віджити і мусить — побідити, коли станемо на основі донцівського «національного» мишуґізму. Мусить побідити тому, бо вона се здійснюване власне українського порожнього «націоналізму», абсолютно безпідставного і безхребетного, як кожда демагогічна піна.

XXII. Укр. націоналізм і большевизм. Коли вже довоєнне польонофілство і ще більше москвофілство було лєогічним здійснюванем дотеперішного

українського «націоналізму», — то теперішній більшовизм єсть остаточним здійсненем українського пустого націоналізму. Чому? Бо т. зв. Радянська Україна дає і в засаді і в практиці все, чого хоче український демагогічний націоналізм — і ще більше. А зараз скажемо, чому дає більше.

1) Радянська Україна і Москва признають українську націю.

2) Признають мову і пісню. Тай для першої всеж таки якось фінансують академію (хоч її оснував Гетьман Скоропадський) і університети (основані тим-же гетьманом) і цілу масу шкіл та театри, пресу і т. д. А для пісні української фінансують опери.

3) Коли нація (після Донцова) живе на те на світі, «щоб дати себе чути», — то фактом єсть, що під бошевицькою управою «даємо себе чути» навіть могутній Англії і то так, що та аж сопе і не знає, на яку ногу ступити.

4) Ще досі жаден український інтелігент, котрий щиро пішов на службу до радянців, не вмер там з голоду. І дах має кождий над головою і кавяр ість і «поступову» жінку може мати, навіть що дня иньшу і то «правну.» Чогож ще та інтелігенція хоче?

5) Чи якби різні Хвильові не виступали там проти московської культури, то не доходилиб там Українці і до найвищих становищ, як було при царях, коли були генералами (як Драгомир), адміралами (як Аркас) і т. д. Річ ясна, що те саме булоб і при більшовиках, якби вони могли тільки спуститися на ширість хохлів, котрої, розуміється, нема. Бо хто виріс лиш на демагогії, то ні щирим союзником, ні поважним ворогом бути не може.

6) Якоїж властиво ідеї т. зв. українського націоналізму не здійснили більшовики. Навіть демагогічної! Чиж не дали «народови» лісів і пасовиск тай ще до того земельку? А що дають і Жидам та Полякам, то сеж по програмі нашогож власного, так довго повторюваного, братерства народів. А що мимо сего українському народови «тяжко», — то якомуж народови тепер «легко»? Чиж закиди проти «тяжкоти» не очевидна напасть?

7) Семе і «найважлище:» т. зв. український націоналізм голосив тільки «гаразд» для себе. То значить — мав такий «ідеал», що на Україні тільки ми повинні напихати свої гладенькі котнюхи що найліпшими ковбасами і сальцесонами та попивати що найкращою горівкою (бо «як ковбаса та чарка, то минеться сварка»). Отож більшовики дали нашій нації далеко більший «ідеал:» аби «бідний нарід» на цілім світі мав ті найкращі ковбаси й горілочку та гладонькі котнюхи. Чиж сей ідеал не більший від такого самого лиш меньшого «ідеалу» укр. націоналізму?

Зі становища т. зв. українського націоналізму (мишугізму) ніхто не годен опертиса більшовизмови. Бо більшовизм се здійснене мишугістичного націоналізму і то повне здійснене тай ще й з додатком, з «чубом», Навіть т. зв. «народної» церкви. Значить — і на церковнім полі мають там націоналістичні мишугісти зовсім добру можливість до особистих спекуляцій і демагогії. Можна там пропагувати «терна», «кватерна» і всякі иньші «привілії», а все «для добра народа.»

XXIII. Кінець т. зв. українського націоналізму. Хто уважно перечитав і совісно передумає цілу сю статтю, всі наведені в ній факти й аргументи, — той мусить прийти до переконання, що український демагогічний націоналізм зломало житте. Т. зв. український націоналізм се вже тепер зломане дерево. Се мертвий труп.

Він іще якийсь час, може й довгий буде порохном розсипатися і гнилю воняти та затроювати воздух. Бо скоро не дасться спрятати те, що десятками літ наростало в мозках української інтелігенції, котра тим затроювала і ще затроює маси. Глибоко всаджена демагогія, подібно як раз порядно вивчена мельодія, може ще довго звеніти в ухах народа.

Одначе від розсудних (і то небагатьох) одиниць уже тепер залежить, чи та вся демагогія в українській мові буде вже будити тільки сміх, — чи ще далше буде робити руїну — дурну й безвиглядну, на котрій жеруться демагоги. Т. зв. український націоналізм, опертий на інтелігентській демагогії — добіг уже до свого кінця. В Галичині дійшов той націоналізм до абсурду у «світогляді» Донцова, в Америці у секті мишугістів а на Великій Україні убили його большевики, здійснивши його «ідеали». І за царів і за комісарів, під Росією і під Польщею, все і всюди кінчився той український демагогічний націоналізм (мишугізм) льогічної консеквентно — винародовленем.

Се не є ніякі «припадки», що найзавзятійші приклонники влади Польщі й Росії на Україні — походили й походять з українських земель. Бо їх пхало і пхає туди пусте і безвиглядне руїнництво тих, що бралися і беруться до творення «української держави», а не мали, не мають і ніколи не будуть мати ні розуму, ні сили, ні практики, щоб ту державу сотворити й удержати. Бо вони — всякого рода українські інтелігенти — можуть бути лиш помічниками, а не творцями державної влади України. А й помічниками можуть бути лише тоді, коли признають і пошанують одну правну, постійну і традиційну Владу над собою і над усею землею України. Або на службу до своєї влади, помочи Гетьманському урядови обстояти Батьківщину нашу, або на службу до чужих шпіонаж. Іншого вибору не мала й не буде мати інтелігенція з української землі.

Земля України така велика і богата, тай тому така ласа для чужих влад, що навіть коли всі кляси і всі стани народа, що замешкують Україну, у значній більшості своїй визнають і пошанують родову, постійну, правну, Владу України, — то ще й тоді не легко буде правному Родови Гетманському обстояти Батьківщину нашу. Бо ми маємо такого медведя за сусіда, що навіть коли кров виточила з нього велика війна і страшна революція, то ще дрожать перед ним наймогутніші держави світа.

Але при згіднім і вірнім підпертю нашої Влади, нашого Роду Гетьманського, коли все, що у нас має розум, честь і культуру стане при тім Роді, — ми можемо мати і вдержати свою державу. Бо живуть навіть малі держави на наших очах, коли здоровле переважає в них гнилизну. Будемо жити і ми, коли й у нас се буде.

Без Голови і без ідеї не живе і навіть не починає жити ніякий організм. Не зачнемо і не будемо жити і ми як окрема нація, тільки всякнемо в чужі тіла державні. Щоб се не сталося, мусимо 1) викинути зі своїх думок усяку пусту демагогію; 2) пізнати, що найпустіша з демагогій се т. зв. український націоналізм, який зі своїм «здійсненем» все приносить нашу землю і нарід в жертву чужим силам; 3) пізнати, що без держави не вродиться українська нація ніколи, а держава не повстане без постійного Голови, котрий уже на наших очах творив нам державу таку, — яку міг проти нашої руїнницької волі творити; 4) пізнавши все те, організуватися й жертвувати, щоб ту одиноко можливу ідею нашу вкорінити в нарід

котрий походить з України — без огляду на його мову і віру. Бо всі, що вродилися на Україні та походять з неї — се Українці, а не лише ті, що люблять співати «ми гайдамаки» і мають «народолюбний» зрадницький «клич:» «Нехай твоя голова, Отамане, та за всі наші поляже!»

Розставшись в душі і в серці з трупом українського націоналізму, мусимо виховати себе і дітей своїх до твердої вірності й пошани для світського й церковного Авторитету.

З хвилию, коли забудемо про демагогію і — «дискусію» над Найвищим Головою нашим, котрий ніякий «дускусії» од рода в род підлягати не сміє, з хвилию, коли у правнім Гетьманському Роді своїм побачимо центр і воплощене всіх ідеалів наших і любови нашої до Батьківщини своєї, з хвилию, коли по всім світі мов іскри заблимають у серцях Українців думки, що єсть Оден такий між нами, котрий без ніяких виборів має право всім нам наказувати, — з тою хвилию, а не скорше, будемо достойні стати спадкоємцями держави. А осягнувши її, станемо нацією, великою і сильною.

До того змагає наша «Січ,» як державницька організація, що має ясну ідею і знає, чого хоче і до чого стремить. Вірність, дисципліна й жертвенність — се наші способи. Держава — се наша ціль. Гетьман ніким невибраний — се Найвищий, Родовий і постійний Вождь її, перша й головна Особа нашої землі й нашої будучої Нації. «Націоналізм» український — се труп. А нація українська щойно утвориться в державі своїй, як уродиться дитина з матери своєї, а ніколи не буває навпаки.

Хто має мозок, нехай думає над тим і жертвує та працює!

Овоч агітації демагогічного націоналізму мусить бути тероризм (забійство) таки проти своїх невинних людей. Се знак розкладу, гниття, а не руху й життя: «Тільки організацією при видимій, конкретній, правній Голові можна виратуватись від того гниття, до якого доводить націоналістичне божевільє — рівно страшне як большевицьке.

М. РИЛЬСЬКИЙ

* * *

Колишеться човен. На землю вечір пада.
Біліє поплавець на синяві води.
В душі — знов образи взискуемого града,
І руки тягнуться за небосхил — туди.

На березі життя: і гавкання, і крики
А в серці тишина незаймана живе, —
І в срібних одблисках надземної музики
У небі журавлів далекий ключ пливе.

ПЕТРО ШОСТАКІВСЬКИЙ

Думки молодого гетьманця

Серед української молоді, що приймала живу участь в недавньому минулому, як також серед молодшого підростаючого покоління часто мені приходилося зустрічати людей чесних, не затроєних ще ні більшовизмом, ні крайнім матеріалізмом, ні політичним анархізмом, однак людей які сліпо блукають в пошукуванні якоїсь вищої правди, певного творчого для Українців політичного й суспільного ідеалу.

Попробую на сім місці сконкретизувати кілька моїх думок одностудця молоді, яка гуртується біля „Поступу“, звертаючись власне до тих, що блукаючи досі між трома соннами, чесно шукають виходу з сучасного українського безголов'я. Цілком духово занархізована частина нашої молоді, очевидна річ, раз на завісиди страчена для української нації.

Отож ми, що гуртуємося довкола „Поступу“ не голо-симо видуманих на першій „спільній нараді“ нових, ялових кличів, але зовемо до тих старих, як світ принципів людського духа, на яких виростали всі великі культури, великі держави, нації і великі творчі одиниці з посеред людства.

Засадничою нашою аксіомою, що непотрібує ніякого розумового доказу є примат Духа над матерією, з якого по-слідовно випливає все наше розуміння світа, а також наш етичний, політичний і суспільний ідеал.

Одвічна ідея першенства Духа повинна проникати і собі підпорядковувати все матеріальне життя. Вона для нас не є „філософічною“. Її головною основою є Бог; не бог дійств, масонів, і т. п., тим більше не бог шлунка всіх соціалістів, а Бог Християнський, про якого навчає св. Церква і в ім'я, якого наші великі предки творили величні діла.

Історія вчить, що садинок релігії формували народи, суспільства і різні людські громади. З них найдосконалішою є християнство. За 19 віків ніодна людська немічна теорія не проявила себе творчою, якщо вона не була в біль-шій мірі перенята духом християнства.

Легко зрозуміти чому взагалі релігії, а особливо християнство так високо цінить якість духа у одиницях, а то

й в суспільних групах. Якість духа людини знімається високо понад поняття кількості, яка є ознакою всього матеріального, пасивного, а в суспільстві „юрби“ ховається під різними постатями. В індивідуумах християнство вище ставить творчу ініціативу від сили інертної маси. Наглядним доказом на це є вже твори перших Вітців Церкви. В їх писаннях виразно пробивається спосіб думання категоріями якостей, а не кількостий; останні категорії є більше присуті сучасним матеріалістичним і руйницьким теоріям.

Признаючи, засаду якості людського духа, християнство тим самим признає на всіх ділянках духового й матеріального життя принцип ієрархізму, — (який ідеально є градацією якостей), що протиставиться сліпій інертній силі неієрархічної маси — юрби, яка в нашу добу, занепаду духових цінностей, чим далі, тим нагальнійше виступає на суспільно-політичну арену як сила руйнуюча в руках морально-неодуховлених і ієрархічною субординацією незв'язаних сучасних демагогів.

Життя людства на землі, це праця духа в матерії. Тому життя земне повинно взоруватися на засаді світа надземного: на якості духа і на впливаючій з цього субординації, опертій на ієрархічності цілої системи суспільного й політичного ладу. Для того зрозумілим є людям християнського світогляду, чому християнство, старозавітне юдейство як і інші релігії вважали найвідповіднішою формою політичної влади монархію, як завершення цілої системи ієрархізму. І се не є випадкові факти, що від найдавніших часів людства, відколи воно себе пам'ятає — монархії були найтривалішими формами влади; вони єдині творили з хаосу племен різні держави і народи. Творили цінності духові та матеріальні, які за посередництва різних народів дійшли до нас і з яких виросла наша цивілізація. Великі духові твори людського генія, величаві святині, піраміди, масстатичні будівлі створили ті народи, що не мали ані загального виборчого права, ні загальної освіти, преси і т. п. Все це було створене при релігійнім та ієрархічним світогляді на цілу природу та на суспільство і при монархічній формі влади. Колиж бували чи є в історії народів періоди немонархічної влади, то вони завжди припадали або на часи занепаду релігії, або при деградації і атомізації суспільства, обов'язково серед народів сформованих

у нації підчас попередньої доби монархізму і не тревали довго; приймали завсіди різні відмінні і не сталі форми. І як що в такі періоди народи творили щось позитивне, то тільки досвідом і методами організації, виробленими монархічною владою. Притім „народні“ демократичні республіки і взагалі різні народницькі форми влади були чи є в порівнанні з довгими періодами монархії цілих минулих тисячеліть, настільки короткими і нетривкими, що їх треба вважати радше різними „пробами влади“ здесубординованого і здеієрархізованого народу. Навіть стародавня Греція, яка вважалася республіканцями за типовий виняток серед монархій народів старинного світу, перейшла, як це виявляється на підставі найновіших повоєнних розкопок європейських археологів і довгий період монархізму, підчас якого власне сформувалася грецька нація, як така.

Хай не дивує нас і той факт, що в античному світі монархи вважалися „напів богами“ або „синами“ того чи иншого „бога“, а в часах християнства є монархи всі з „Божої милости“, „Божої ласки“. Се діялось тому, що старинний світ розумів весь уклад всесвіту ієрархічно, переносячи цей принцип навіть на мертву природу; і голову всієї суспільної ієрархії-монарха не міг він ставити в субординаційну залежність від вищих верств ієрархії. Тоді шукано залежності голови суспільної ієрархії від сфер вищих-від надземного світа звідки власне черпали люди цілу ідею ієрархізму та субординації і повищими епітетами старалися виразити сю ідею. Зрозуміло чому Учителі Християнства визнаючи єдиного правдивого всемогучого Бога, як найвищого володаря всіх небесних сил, санкціонували монарха, волею Божою а не волею народа, якого він є головою і найвищим завершенням земної світської ієрархії. Тільки з огляду на недосконалість самої людської натури, хоча б у найвищого носія земної влади, новітнє людство обмежило під певним поглядом владу монарха, щоби поставити перед ним заперу перед можливістю сваволі, — залишило одначе той самий старо-християнський принцип „з Божої ласки“. „Воля Народу“ як політична формула, заводить тільки в сліпий безвихідний куток не тільки в нас, як це наглядно виявив досвід останніх десятиох літ, але й у всіх інших народів.

Для того монархії були треваліші серед правдиво-релігійного суспільства, перейнятого ієрархічним поглядом на

всесвіт, а занепадали або розкладалися в часи упадку релігії і принципів ієрархізму. Тому то здорові церковні чинники неохоче признавали немонархічні форми влади, піддаючись тільки певному натискові цивільної влади. (Наприклад у Франції.) Ми — Українці вирости під нелюбими нам чужими монархіями і тому відчуваємо нездорову відразу до своєї монархічної форми влади. Чимало є ще таких Українців, що виправдують пожиточність своєї монархії, виходячи з міркувань так би сказати утилітарних: користність scentралізованя влади, економічної її вигоди, потреби здисципліновання суспільства і т. п., не підозріваючи, що крім цих, безумовно позитивних елементів, є ще головниці іраціональний, впливаючий з релігійного і ієрархічного розуміння як цілого всесвіту, так і організації суспільства.

Признавши себе отверто без жадних недоговірок українськими монархістами, мусимо ясно усвідомити те, що монархізм се є найбільший і найдосконаліший політичний принцип, яке признало людство. Цьому принципові повинні ми залишитися вірними, хочби не знати як кричали і не висмівали нас наші псевдо-народники. Перед ідеєю українського монархізму іще „схиляться віки“.

Розуміється не мені тут викладати теорію монархізму, як і його придатність для вратовання української землі від загибелі. Так як це зробив п. Вячеслав Липинський в своїм епохальнім творі „Листи до Братів Хліборобів“ ніхто ні в передреволюційнім українстві, ні у великі часи недавньої вогненної проби не вмів втілити в реальні форми нашу державність, ніхто з українських історіософів не зумів настільки ясно і переконуючо викласти українську державницьку ідею. Тому творови судитиметься велика доля: Пройде 200-300 літ і коли Українська Держава стоятиме перед можливістю ще одної Руїни, Українці матимуть твір настільки актуальний, що й сьогодні і з нього черпатимуть стільки сил духа і гарту, скільки й нині. Твір сей сягнув глибоко, як ні один з попередніх. Він нам ідейно розпорошеному українському суспільству дає не пусту програму ще одної нової партії, а дає цілий світогляд в повнім значінню сього слова; привертає забутий нами світогляд, однак єдиний, що провадив всі народи через усі віки до великої будуччини.

II.

Щож ми — українська інтелігентна молодь, маємо робити, щоби в часах тисячів ложних богів, отруйних світоглядів, злочинних „наук“ галасливих теперішніх „діячів“ і анархічного розперезання мас, вдержати велику ідею християнської культури і українського монархізму; мало вдержати, але щоби з нашого хотіння зродився чин? І тут знова стрічаємося не з „модерною теорією“ а зі старовинною істиною: Великий Чин родиться з Великої Ідеї і великої туги за нею.

Що християнська культура і український монархізм є великі і об'єктивно правдиві ідеї — се для нас очевидна аксіома, яка повинна посідати всі елементи віри, бо інакше ми ніколи не причинимося до її здійснення. Яка ідея коли небудь в історії здійснювалася, коли не вірилося спочатку в її правдивість? Переберіть в пам'яті всі великі рухи в історії людства, чи то політичні чи соціальні а побачите, що їх ініціатори чи провідники завсіди безкомпромісово вірили в їх правдивість: се відноситься до всякої ідеї — будь то ідея добра — якась творча, будьто ідея зла — навіть свідомо руйніницька. Ця риса віри в ідею відносилаь і до християн, які утвердили й поширили християнство по землі, і до голосителів інших релігій, до наших князів, які вірили в своє покликання будувати Русь-Україну, до українського січового козацтва, яке в боротьбі з „бусурманом“ вірило в вищість своєї християнської ідеї, до великого Гетьмана Богдана Хмельницького, що вірив в правду свого діла; се однаково відноситься як до основника ордену єзуїтів, які скріпили ослаблену католицьку церковну дисципліну, так і до мальтійського лицарського ордену, який вірив у своє „святе діло“ боротьби з „невірними“ і т. д. Повторюю історія всіх великих рухів свідчить про віру їх реалізаторів у зачатє діло. Ся засада відноситься навіть до рухів погубних, яким є сучасний большевизм. Хоч він являється найповнішим в новій історії людства втіленням духа матеріалізму, що стремить до знищення в суспільстві всього „Божого, до повної інертності матерії, до знищення всякої творчої диференціяції і „повного зрівнання людей“, одначе коли в нього вложено сильну віру в його покликання звести „останній бій“, то ніщо, як бачимо на прикладі занепаду Росії не могло опертися сій ідеї зла. Чому?

Бо не протиставлено йому міцніщої, вищої ідеї, здатної його побороти. Власне на останнім прикладі дуже уви-
датняється не тільки віра в ідею, але й хотіння її. По-
няття близькі з собою. З тою різницею, що вірити в щось
— се є акт інтуїтивний, більше пасивний, а хотіти здій-
снити, се вже акт волевий, активний, виникаючий з гли-
бини нашого єства і пронизуючий цілу нашу „псіхе“ ра-
зом із розумом, що логічно обосновує і скріплює наш ін-
туїтивний акт. Віруючи в надприродне обявлення христі-
янства, в його творчий характер індивідуальний і су-
спільний, віруючи в творчу політичну силу українського
монархізму, який засадою ієрархізму і субординації відпо-
дає першому світоглядowi, ми повинні всею душею і розу-
мом хотіти здійснення сих двох ідей. Розумом тому, що
український історичний досвід нам говорить, що Русь-
Україна була сильною і справжньою державою, коли ідея
монархізму в більшім чи меншім ступні втілялась в життя.
Так було за князівських часів, так було за гетьманів, нато-
мість всяке обниження ідеї Українського монархізму во імя
народної влади, всілякі народні рухи, оскільки вони були
політичного характеру і не підіймалися до повищої ідеї —
конечно приводили нас до занепаду політичного, і культур-
ного і врешті зводили нас до нидіння аморфної маси.
Останнє десятиліття наочно ствердило історичний досвід.

Хотіти нашого ідеалу, се значить прагнути його цілим
серцем, всім своїм єством стреміти до нього, стало думати
про нього, кожним словом ставати в його обороні, і — не
стидаюся видатися смішним для людей, яких богом є чи-
сло і реальне „відношення сил“ — молитися за нього. Треба
вистраждати свій ідеал і виплекати його у великій тузі за
ним; не сподіваючись одразу його здійснення, мовляв, від
одної „резолюції“. І тоді лише з тої ідеї зродиться великий
чин. Тут скороспілі партійні резолюції, зїзди, різні момен-
тальні обеднання не допоможуть. Добрий гриб за кілька го-
дин не виростає, за одну ніч повстають лише псярки; так
само за кілька днів виростає лобода, а не могучий дуб.
І той факт, що ідея українського монархізму не пошири-
лась враз після одного зїзду, чи скорого обеднання, а по-
мало, але зате певно і все ширше росте серед Українців, —
є найлуччим доказом його животворчої сили і будучої мо-
гутности. Бо вона вимагає повної зміни дотеперішньої

анархії в умах українства на новий світогляд, цілком відмінний від світогляду на якому виросло старе наше покоління.

Третій елемент всіх великих ідей — кількість прихильників її має посереднє і другорядне значіння; він впливає з двох попередніх: віри в ідею і сили хотіння її. Чим сильніші ці два моменти, тим блища ідея до її втілення в реальні форми. Сила хотіння піонерів всякої ідеї пориває за собою в час її реалізації всіх пасивних. Головно повинно нам залежати на тому, щоби в нашу велику ідею — ідею українського християнського монархізму-гетьманства, ми зуміли вкласти всю силу віри і всю силу хотіння на які спроможемося, а результати раніше чи пізніше прийдуть напевно — хоча би нам прийшлося пережити ще одну — дві спроби збудувати „соціалістичну Україну“. На закид, який я недавно вислухав від одного „ультра-демократа“, що нас — Гетьманців, мовляв, мале число, можемо відповісти, що наші противники ніколи не зуміють вложити в свою ідею стільки віри й хотіння скільки вложать гетьманці; незгадуючи вже про той факт, що ідеали, яким молиться сучасне здезорієнтоване українство ніколи в історії людства не були настільки творчими, щоби вони могли двигнути наріз з його занепаду; тим більше не були вони творчими чинниками в історії України.

Нехай, нас тепер мало. Нічого; вірно твердо в свою ідею, а з віри зродиться динамічна сила.

Хто пам'ятає з яким невеликим числом активних борців, перейнятих вірою в свою ідею, виступили на історичну арену більшовики в Росії, той розуміє, що вся їх сила полягала у вірі в свою ідею, в їх безкомпромісовості хотіння зреалізувати свою ідею. Аджеж тоді їх стремління повалити, хоч і внутрі розложеної Росії, але кольосальний організм, одну з найбільших держав, яких знав світ, були не до віри. Тоді зусилля активних більшовиків видавалися атаками мухи на слона. Розуміється, що беру тут приклад більшовиків, як динамічної сили, а не приклад організації їх, чи терору.

Природно, що ідея комунізму раніш чи пізніше мусить впасти, хочби незнати яку динамічну силу вложили в неї її творці. Вона видихується вже поволи, бо наближається до межі, поза якою не буде що руйновати. Наступить

на зміну більшовизмові віднова творчости. Тоді то ідеї українського гетьманства, як одвічній ідеї творчого монархізму, що приходить також по періоді занепаду народів, судитиметься відограти почесну роль у відбудові Української Держави.

До приходу до влади більшовиків витворились були вже раз сприятливі умови для українського монархізму так само ступнево твориться на наших очах сприятливий ґрунт: Енергія українства по сей бік Збруча витрачується на взаємну боротьбу „всякого проти всіх“; серце болить дивитися на все поступаючу дезорганізацію і анархію нашої інтелігенції „мізку народа“. Не мала частина її зовсім продалася; се пропаша безумовно частина; з решти помірковано демократичних ґруп, одна часть іще здеморалізується, а найздоровіща часть рано чи пізно протверезиться з дурману і стане державниками. Здоровіще наше селянство по цім боці кордону, починає потрохи розуміти чим його годув здеморалізована часть „діячів“ і „політиків“.

На Великій Україні знову ж таки найздоровіща частина нашого народу-хлібороби переживають криваву пробу гарту духа під владою сучасної „орди“-більшовиків. Всі гноблені тепер „куркулі, кулаки, заможники“, сила безпартійних, яких налічують щось до 90% серед селянства на останніх виборах до сільських рад, себ-то всі антибільшовики, мають вже по горло всякого соціалізму і „модернізму“ наших крикунів. Вони стихійно будуть найміцнішою опорою будучої Української Держави; бо тепер можна напевно ствердити, що вони ненавидячи більшовизм тужать за міцною, авторитетно-правовою владою.

Ходить найбільше про те, щоби ми-гетьманці в час, коли вибе година загибелі більшовиків, виявили максимум віри і сили хотіння зреалізувати наші ідеали. А число прихильників прибуде само собою зпосеред нездеморалізованого, чеснішого громадянства.

Без пересади можна сказати, що якби ми в памятні дні листопаду 1918 року мали стільки, а головно міцних українських монархістів, скільки маємо нині і навіть скромну організацію, як тепер є, то доля України не була би в такому оплаканому стані, як тепер. Щодо самої організації українського монархізму, правильного методу його будови, се не справа молоді. Великий науковий авторитет його го-

лосителя п. Липинського і повага людей, які працюють з ним над його організацією, а рівнож високість і безсумнівна відданість Україні. Особи, яка завершує собою український гетьманський рух являється запорукою здорової життєвої сили останнього. Зрештою і організація не в малій мірі залежить від тих же моментів: віри в ідею і хотіння її. Наше діло — молоді — викресати в собі абсолютну віру в ідею і безоглядну відданість їй. А скептикам, які нічого ніколи не творили, скажемо: коли здійснювалися, — правда може часово, — найбільше абсурдальні ідеї, то чому не має здійснитися єдина творча українська державна ідея?

Послух законам Божим — найбільша з надприродних, об'явлених людям ідей, а ідея монархізму найбільша зі всіх творчих ідей витворених людьми в матеріальній сфері — політиці. Ці обидві ідеї це непорушна скеля в порівнянні з сипким піском демократичних софізмів і топнистим болотом „соціалістичної волі народу“. Коли матимемо чисто євангельську віру в ці ідеї і захочемо їх, тоді гора віковичної української анархії двигнеться і впаде в море.

Ще один немаловажний момент потрібний нам — молодим гетьманцям. Се — уміти не піддатися впливові затроненого оточення. Революція зі своєю анархією умів, характеризувалася цілим рядом слідуєчих по собі психозів, серед яких часом мудрі люди, старі признані авторитети, солідні політики, великі наукові ерудити потратили голови, задурманилися психічним впливом оточення. Так було недавно з найповажнішими мужами Росії і України, імен яких не місце тут наводити. Ціле розбурхане людське море хвилювалося, електризувалося на різні способи, піддавалося всяким нереальним кличам, йшло за людьми, які були варті вбрання кльовна або паяца. Розібратися в такому безголовю було тяжко навіть випробуванним державним мужам, не кажучи про пересічного інтелігентного чоловіка, який дуже легко психічно підлягав пливам юрби і приймав руїницькі рухи мас за творчі стремління народу, бо оцінював їх тільки по галасливості і привабливості кличів. Той тільки міг не піддатися психозі мінливої юрби і стати нечутким на гіпнотизуючі кличі „більшости“, кому присвічували ті великі творчі ідеали, які присвічували всім великим творцям і нашим предкам на світанку історії України: Це — Бог, послух св. Церкви і послух традиційній правовій владі; ці

єдині ідеали протягом, все повторюваних заливів нашої землі ордами, безконечних руїн, спасли наш нарід від повної загибелі і зберегли йому „місце під сонцем“, — врятують вони нас і надалі.

Всяке невинне навіть виправдане ріжними милими софізмами відхилення від сих двох правдивих ідеалів кидали Україну в безодню небуття. Це треба нам безумовно тямити.

Не лякаймося жадних „хитромудрих“ закидів, що ми „обскуранти, реакціонери, маняки“ і т. д., головню не піддаваймося гіпнозі замотеличеної „модерними“ дурманами сучасної української „більшости“; бо чим вищий ідеал мають перед собою борці до здійснення, тим сильніше на них накладаються всі руїнницькі елементи. Досі ми були як напівцивілізовані полінезійці: чим „модерніші“ і крикливіші гасла і чим менше над ними треба було думати, тим легше ми їх переймали. В нашу добу, коли всі європейські народи, злучені сучасною анархією умів, шукають повороту до старих великих ідеалів людства, надіються в них відродитися і зміцнитися, — чи можемо лишитися зі своїми „наймодернішими і найрозумнішими“ теоріями на останньому місці, як завжди. І тоді й не буде винних, бо хиба тепер всі наші політичні „модерністи“ і анархісти признаються до вини? Вони в більшости, як і тепер підуть на службу новим, але чужим панам.

Памятаймо, що наш нарід тепер гірко покутує за помилки наших політиків, що відбігли від старих єдино правдивих кличів людства: „Бог, Батьківщина і її Володар“. В час краху большевицької влади на українські державницькі елементи спаде завдання привернути нашому народові на всіх його землях ці ідеали та втілити їх у життя. Як що українські державники спізняться повести українські маси за собою, або коли наші політичні фразери знову підіймуть бунт проти перших, тоді знова народня маса піде за сильнішими чужими державниками.

Це вкоротці все те найвидатніше, що ми молоді українські монархісти-гетьманці, можемо сказати нашим товаришам, що блукаючи, шукають творчої української ідеології; рецепта не „модерна“ і не хитроумна — стара як світ і ясна як сонце.

Мусимо притім висказати наше „кредо“ отверто і без всякого лицемірства, бо великі творчі ідеї є прозорі як хрусталь і голосяться завжди без жадної гіпокризії.

Занархівована частина нашої молоді нас не цікавить; найлучча наша тактика до них — зовсім ігнорувати і тільки відганятись від них спокійно, коли настирливо нападають.

Л. МОСЕНДЗ

Франціск із Асізі

„Мені той вітер брат, сестра — вода,
Простягнуті з благословенням руки,
Над пасма гір, понад долини, луки,
Понад оселі вбогі, де біда,
Прокльони, заздрість, ненависть бліда,
Де катові брат віддає на муки
Сестру чи брата з люті, чи з розпуки,
Куди любов і мир не загляда.
А він немов не чує зойків світу,
Не бачить лиха, в безмежі привіту
Все суще обійма його любов,
Благословить імям таємним тричі...
О, якби ті часи вернулись знов,
Коли ми чули ці привітні річі.

II.

Коли ми чули ці привітні річі:
„Мені той вітер брат, сестра — вода.“
Здавалася нам лісом лобода,
Переростав нас колос житній в двічі.
Були нам зорі янгольськії свічі,
Спиналася липневих днів хода...
Нам не було минулого шкода,
Прийдешньому гляділи сміло в вічі...
Так було з цим, хто був хоч раз дитя,
Хто не згубив у життєвому возі
Зворушливо несвідомої віри,
Що частка він соборного життя,
Хто раз хочаб узрів у світлій ризі
Ніжну, солодку постать із Асізі.

* * *

Червоний суд

ПЯТЬ РОКІВ ТОМУ наприкінці зими місто Київ охопила тривога; передтим було тихо, а то мов вогненний язик по фітілю пробіг, і від хати до хати, з вуст у вуста проплазувала пошепки чутка: арешти серед українців — а часи терору наче-б то пройшли. У газетах ані слова.

Напередідні, ввечері в кімнати ледви-ледви освітлені підсліпуватими гнотиками блимавок ввалювалися купами червоноармійці з рушницями й розсідалися біля дверей, поки старші нищпорили по шафах і шуфлядах, перетрушуючи книжки й фотографії, перериваючи комоди — шукаючи зброї з закордонної кореспонденції, так що дещо й до рук приліпало, а потім, коли з закуреного „буржуйкою“^{*)} помешкання забирали кілька осіб, а то й цілу родину гуртом, кімнати стояли холодні й спорожнілі з розкиданими по підлозі речами і безпорядно вивернутими дверцями зламаних шаф, і довго ще по тому від несподіваного стуку в ночі болісно насторожувалося вухо.

Неосвітленими слизькими вулицями вели, наставивши револьвери і рушниці, менш підозрілих „злочинців“; поруч гуркотіли грузовики, навантажені страшнішим „вантажем.“ Відїздили вони від будинків, де ще зранку було зроблено засаду. В одній родині господиня пекла хліб „за припек“ (так тоді практикувалося); приходили сюди різні люди — всіх гуртом і забирали, мовляв, ловися рибка велика і маленька. З сусідньої вулиці забігла якась жінка по хліб (залишила вдома немовля) — забрали; прийшла до неї сестра і ту забрали — отже й винні й невинні їхали й ішли вгору, вгору темною слизькою вулицею до колишньої аристократичної частини міста, тепер ночами порожньої і мертвої.

Вранці, вдосвіта вже, на шматку лютьневому вітрі тупали під високим загостреним барканом у горі обвитим колючим дротом задубілі погано вдягнені люди — більше жінки та діти — з „передачами:“ солом'яними кошиками, обшитими полотном, хто з подушкою, хто з горнятком. Тупали, тикалися до комендантури, з вижиданням дивилися на фіртку в паркані. Знайомих була сила, віталися і здивовано дивилися одне на одне, і так багато було тут різного люду і стільки кволого, старого й апріорі аполітичного люду було, очевидно, заарештовано, що відлягало від серця і не було страшно; тільки криво всміхалися: „немає семі, немає хати...“

Пізніше крізь юрбу неофітів стали авторитетно просовуватися досвідчені люди з кошиками, що вже не день і не два ходили сюди, і почали навчати: підіть до інформаційного бюро, довідайтесь про число камери то-що. Інформаційне бюро недалеко, в цьому-ж кварталі, і весь цей звичайнісінький квартал з невеличкими старосвітськими будинками стайнями, садами й широковітими деревами, де колись котилося затишне життя, набитий тепер червоноармійцями, як динамітом. Мініється варта, по канцеляріях стукотять машинки, в запльованій і закуреній комендатурі під портретом Троцького (тоді це ще не було контрреволюцією) сидить зі збитою на потилицю шапкою молоденький жидок, а співро-

^{*)} маленька залізна піч,

бітниця інформаційного бюро, теж кучерява жидівочка, дає однотипову відповідь: „такий не числиться.“ З винуватою запобіглою усмішкою їй доводять, що „нет, как-же, ведь...“ але співробітниця байдужим оком дивиться поуз і знову починає ритися в шуфляді з картками, де записано, мов у бібліотеці прізвища й числа, прізвища й числа... І довго-довго ця винувата запобіглива усмішка не сходить з лиця; взагалі-ж найкраще посилати на „переговори“ з рудим матросом з бичачим обличчям, подьобаним віспою, і зі слідчим Н. нервовим блідим жидом — гарненьких, по можливості непогано вдягнених панночок, і найкраще запобіглива усмішка й несміливі жарти, коли нема змоги прокласти стежку через кущ.

Кілька перших днів топталосся, топталосся під брамою, ну а там повходило в береги. Декому передач не приймали й пошепки переказували, що значить „одиначник.“ Вранці бігали на базар продавати „барахло,“ а потім на постойку до брами.

За кілька день отару обшарпаної інтелігенції поповнили нові статі: запнуті селянки з клунками за плечима, хлопята в батьківських свитах, діди. Був такий зашкарублий дід з чорним волоссям, сам чорний з чорними порепаними руками. Селянська отара тупала ще безпорядніше — від командатури до інформаційного бюро й назад, підтоптавши чоботи по битих шляхах та міському камінню, шукаючи кривняків по „вол,“ „рай,“ „окр“ та „губ“ установах: від селян пахло житнім хлібом, хлібом і ще досі ситим і вперто-міцним, хоч як його не сіпали, українським селом. Варітна баба тільки розводила руками, шморгаючи розпухлим носом — видно натомилаься голосити, хлопята боязко кліпали очима, а чорний дід дивився похмуро вниз: цей розумів.

Мокрий сніг з дощем пада й пада. По підмерзлих калюжах хлюпають діраві черевики, а в солом'яних кошиках, обшитих полотном — вербинка, бо Вербна Субота. Як мокрі горобці збилися люди під барканом. Вже всі знають добре одне одного з лиця, знають кошики й посуд, і несвідомо якось поділяють себе на „винних“ і „невинних,“ хоча йде кругова порука і чим можуть допомагають одне одному. Дві-три дуже підозрілі фізіономії, і ні для кого не тайна, що це родичі, а то й підставні кривні провокаторів, заарештованих для того, щоб і в камерах провокувати.

Нарешті віконце в баркані відчиняється й просовується через нього голова занадто балакучої quasi артистки, що за панібрата з вартовими й який слідчий шепочє в ночі через віконце в дверях камери: „когда же ми будем в одной кроватке?“ Рудий жид вартовий викликає по прізвищах, повертає старий посуд, з призирством командує змерзлыми від негоди й довгого вижидання людьми: так хочеться зазирнути в записочку, надряпану дорогою рукою — мов із цих ляконічних слів про одержання борщу й сала довідаєшся про долю. Вартовий читає: „Адержала хлеб, кашу. Будь ласка... Опять на этой мове... Сказано, щоб писали по русски...“ і роздерті клаптики записочки летять у грязюку, зібрати не вільно, а на губах запобіглива, винувата усмішка. „Ну а все таки что-же она просит, товариш, ви-же прочли...“ але суворий культуртрегер неподільної Росії відштовхує і кричить. „Следующий! чтобы

етою більше не повторялось.“ (Як що не сидить досі в лікарні для божевільних чи у водолікарні або не розстріляний своїми- то, мабуть, довелося складати іспит з української мови через п'ять років і турбуватися: до якої категорії зараховано.)

А потім Христос Воскрес, Христос Воскрес у сонцем залитому небі. Душа по той бік брами, тіло по цей бік. Тіло пекло пісні пасочки, купчилося під брамою, сподіваючись побачити хоч у цей день рідне обличчя зза ґрат у верхньому поверсі вязниці. Як би душа була з ним можеб щось і надумала, можеб урятувала. А м'яке безпорядне тіло вміє тільки роздобувати на превелику силу їжу, плакати, молитися і сподіватись.

Є пасинки, є улюбленці. Золотом майським півднем якась пишна дама приїздить візником з розкішними передачами й оберемками червоних тюльпанів, що пасувалиб більше на сцену. Дарує наглядчачам цвіти, усмішки і певно ще щось — не знати тільки чому з нею представники робітничо-селянської влади ввічливі, а на селян гукають.

Ходять чутки, що є один товстий апоплектичний субект, що має звязки з сильними світу цього — до нього вже протоптали стежку. Він дає зрозуміти, що треба „мазати,“ і його „мажуть,“ а чи підмазує він кого — невідомо. Тримає він себе, як авгур: про людей апіорі невинних і невідомо за що замаринованих у вязниці, він каже, що треба чекати, що їх випустять, а про інших многозначно хитає головою. „Ах зачем они ведут себя так вызывающе.“ І те, що вони тримають себе так „вызывающе,“ не піддаються ніяким провокаціям, не ловляться на гачок, не видають інших, — те затягує справу.

Дні, тижні, місяці збігають без змін. Декого з вязнів кличуть на допит, а „другорядних“ тримають бодай і рік забутих і непотрібних разом з карними злочинцями — може таки вдасться „пришити.“

Часом до отари з передачами підходить слідчий Н. і скубе свою цапину борідку білими-білими у ластовинні руками, як часто буває у жидів. Він любить придивлятися до родичів, любить сполохати несподіваним питанням, пожартувати, налякати — а потім дивитися... а ввечері нанюхавшись кокаїни, спускається за засудженим темними сходами і на порозі страшенно яскраво освітленої кімнати — підвалу — пускає в голу потилицю кулю, а тоді сідає на велосипед і до одуріння кружляє, кружляє сонними вулицями. В руках 23-хлітнього Н. вся справа, він смакує її, він робить на ній кар'єру. Але він — єдиний звязок між „нами“ й „ними,“ і люди хапаються за нього, мов за колючий дріт, а він кокетує і придивляється своїми білесуватими очима. На допит викликає тільки в ночі: тут теж спочатку кокетує і тримає себе підкреслено-ввічливо, грає в Шерлока Гольмса й заплутавши сам усю справу в клубок, намагається вразити психіку вязня тим, що враз, як Соломон, розкриває карти. А потім, неврастенічно казиться, погрожує револьвером, життям близьких — а сам боїться: не що давно перед розстрілом вязень задушив вартового.

Маруся * * * повернулася з допиту дуже бліда; мовчки лягла лицем до стіни і так пролежала до самого ранку, не ворухнувшись, —

і нічого не розказувала, а в Насті * * * все обличчя було вкрито червоними плямами, коли вона повернулася. Вранці, заїсши з собою знадвору весняний подих у жіночу камеру, слідчий Н., вигнувши свій занадто тонкий стан і кокетуючи перед гарними інтелегентними дівчатами, що дратували його своєю витривалістю, зітхав „Тяжело жить на свете...“ Настя * * * похитала своєю енергійною чорнявою головою: „Помилуйте — не жизнь, а масленица.“

Час від часу з камери забирали то одного, то другого (на волю випускали мало, щоб уникнути балачок) — і всі знали, що незабаром йому дадуть „шльопки“*); прощалися стримано і тісніше тримались одне одного. Тут, по цей бік баркану, де скупчилося все життєздатне й активне, жили так дружно, так твердо й незалежно тримали себе на допитах, наелектризовані взаємною підтримкою, що хоч усі нитки зішлись вже в портфелях слідчих (та й не диво, бо змову було сфабриковано в цих портфелях через провокатора що наче-б то, а може й дійсно прибув зза кордону) — то нових арештів не було.

Дружно жили в'язні. Ділилися між собою харчами, бо хто не мав рідних тяжко голодував. Коли на подвір'я в'язниці з додатковим хлібом від Червоного Хреста їздила фіра і коли хліб цей — гливкий, перемішаний з горохом, — зношували до комори сіро-зелені тіні, давнозабутих арештантів, що користувалися „за давністю“ більшою волею і снували по подвір'ю, з жадобою накидалися на фіру й вилизували кришки залишені на брезенті.

Жили дружно. Жінки ходили мити підлоги під доглядом і таким чином бачилися з батьками, чоловіками й нареченими. З попередньої партії залишився ще останній в'язень — отаман повстанського загону К. Сидів він у „одиначці“, стіни якої були вкриті знайомими й незнайомими прізвищами „смертників“, що пройшли через неї. На прохід по подвір'ю його випускали під доглядом вартових, що ставилися до нього з особливою повагою і здавалося, конфузилися його насмішкватого погляду: слідчі його не любили допитувати; був він дуже гарний, стрункий, з гумором і не боявся. Його довго не розстрілювали — все хтіли вирвати прізвище, та не вдалося — і розстріляли.

Часто співали українських пісень — над вечір, коли над Дніпром рожеві тіні збирались, — аж через баркан лунало, а то й спеціальних „місцевих.“

Штифт**) меня кусает бесконечно,

По ночам я мучаюсь, не сплю,

И в моей Совдепии сердечной

Безраздельно царствует Лу-лу.

Лулу, Лулу, тебя всем сердцем, всей душой люблю,

Мой рай, мой ад, дай на любовь, на счастье мне мандат.

А то ще склали свою „злободневну“.

Засідав колись-то Губслідком,

Треба розшукати Повстанком,

Сексотів послали, повстанців шукали.

*) глузливий вираз — розстріляти.

**) Вош.

І між иншим, треба сказати, що тут, поруч з людьми, що дали себе спровокувати, було чи не більше, хіба що Богови душею винних, що цілком несвідомо й випадково стояли в тому чи іншому відношенні до „злочинця“, але поділили загальну долю.

До * * * вселили карлика-чекіста з круглим масним обличчям кретина. Ні матрос з бичачою фізіономією, ані неврастенік Н. не ви-кликав такого почуття: а ось від цієї маленької, круглої, по ідіотському хитрої фігури до горла підступав клубок, нудило, крутилося в голові і вставало перед очима те, що розуміють під мокрим, розхлябаним, як скрівавлений мізок, словом „шльопки.“ Він наглядав своїми опухлими очима за тими, хто приходив до * * *, обідав і опивав господарю, а тій було байдуже. Може турботи про харч, харч у буквальному розумінні цього слова, який десь треба виміняти, видерти для тих, що за брамою, втома й дрібні досади рятували від розпуки, хоч найстрашніша думка до свідомості ще не доходила. Заарештовано було її чоловіка й дочку. Чоловік — це пусте, а ось як з Марусею: після сипняка в неї такі слабкі легені й хоча їй уже 19 літ, а лікар казав пити рибячий тран... І мати посилала до вязниці смалець, щоб загартувати Марусине здоров'я від туберкульозу, а вдома зберігала глечик з медом, щоби було чим зустріти, коли повернеться.

— Він (провокатор) прийшов до нас зимою в поганенькій шинелі, а Маруся й каже: дамо йому, мамо, козушка: такий мороз. Він подякував, узяв і потім часто приходив у цьому кожусі й чай пив, а Маруся тішилася, що допомогла товаришеві зза кордону. Вона в мене така добра. І так він усім цікавився і як бувало хто зайде до хати, тихо питає: ну а цей — певна людина, можна покластися?

Насовувався гарячий прілій липень. Одноманітність передач скаламучували події: враз комусь із родичів раніш заарештованих оголошували, що заарештованого переведено до центру; метушилися, збиралися їхати і потім зясовувалося, що розстріляно — тільки слова цього не любили вживати. А то сталася ще одна подія. Жінку * * * перевели до вязничої лікарні — надійшов кінець вагітності.

Обличча по той бік баркану давно вже стали похмурі: тут розуміли, що йде гра в кіцьку й мишку. І по цей бік баркану безконечне чекання, повна відірваність, нерозуміння: чому? як? коли кінець? нагаляли безнадійну апатію. І кругом у літній ледачій спеці було занадто тихо. А ще так недавно був час, коли всі напружено прислухувалися чи не „почуєм ми рідні гармати, побачим ми військо своє...“

Одні, хто міг, билися, як метелі об шкло, клопоталися й „мазали.“ Одна жінка ходила, як мара, приказувала все „кошмар, кошмар“ а там збожеволіла. На дитину одного вязня найшов стовбняк: вона прокидалася вночі, вкрита холодним потом і кричала: мамо, мамо, мені страшно, вони мене заберуть,“ а вдень сиділа годинами, як камінна, дивилася в одну точку й слова не доходили до її свідомості.

Баби-селянки затупіло дивилися перед себе: у людей минали жнива, „разверстка“ — разверсткою, господарство стояло, а кінця краю не було. А в селі Халипії над Дніпром (і в скількох, в скількох селах по

Україні) простягалися в небо обгорілі комини печей — що тільки й залишилися від колишніх хат і дивишся з кручі на чорний димар на — половину вже занесеного піском пароплаву, підбитого тут колись зеленими — а тепер уже не підбють.

За баркану не доходили вже ніякі чутки. Мов умерло все. І люди затупіли, і страх затупів — так давно вже тяглося все, що звикли.

Тупо й уперто молилися Богови в українській церкві.

27-го серпня раптом, несподівано в газеті вдарила чутка про викриття „петлюрівської“ змови й названо пятьдесят прізвищ, засуджених до найвищої кари з правом апеляції протягом 48 годин з моменту прочитання присуду засудженим. Це була перша звістка про „хід справи“. Ні адвокатів, ні прокурорів, хоч це вже була не кривава Че-ка, а формалістичне, закономірне Державне Політичне Управління (що й досі влаштовує „показательні“ процеси лише тоді, коли може підтасувати факти на свою користь.)

Безпорадно заметушилися баби й підлітки, зібрали гроші і негайно надіслали делегата до Центру.

Цього дня передачі приймали вже в комендатурі — і не розуміли люди чому, бо були певні, що коли апеляція, то апеляція.

Твердою рукою на записочці однієї передачі було написано: „Получила все. Марія *** Настя. ***“ Цей папірець був у їх руках, а що почували ці маленькі дитячі руки...

На другий ранок ті, що прийшли до баркана, застали вже згорблені фігури, що мовчки сиділи тут на землі чи не з самого вечора віддалік одна одної.

„Дали шльопки“.

Перед розстрілом прощалися й співали гимн — чути було в сусідніх камерах — ніхто не спав.

З п'ятдесятох засуджених розстріляно цієї ночі сорок дев'ять.

Під барканом снували, як сновиди, випущені звечера напередодні кілька ув'язнених, на яких уже не було тепер потреби.

Відчинилося віконце в брамі. Сестрам розстріляної * * * передали немовлятку, що народилося перед місяцем у вязничій лікарні. Маленьку ручку стиснули в погрозливий кулачок і сказали: „ти помстишся за тата й за маму“ — погана це помста, коли помщатися лишається тільки немовляті. З юрби тих, що передавали харчі ще живим, неслися стримані погрози: „з грабіжниками й убивцями справитися не можуть, а вбивають діти“. Яке це все було тепер непотрібне: оттак тяглося, тяглося щось — і враз обірвалось і нічого нема.

Грузовик з сорок дев'ятьма теплими трупами виїхав за місто перед світом. По кривавих плямах де-не-не на брукових знайшли шлях, а за ним і величезний свіжий горб жовтої глини. Поруч стояли вже готові дві глибочезні ями для 108 повстанкомців з селянської партії.

Над вечір зашкарубий чорний дід причвалав сюди — довідався; зазирнув у яму й сказав: „це для мого сина“.

Дві пісні зриву

Відгомоном української визвольної боротьби являються у нас сумні, прибиті пісні, часто лірично-еротичного змісту вірші в роді »ти далеко, світ широкий а я сам« чи »пиймо брата, грай музика нам вже все одно...« Майже ніякої літератури сили й бодрости не створили рр. 1918 — 1921, роки гарячих боротьб і змагань: відповіддю на кров і смерть за волю був журавлиний крик: кру, кру...

Побіджений може почуватися побідником — в нас одначе було навпаки: ми побіджуючи витворювали літературу побіджених в роді маленьких віршів, поезій, оповитих тугою і типовим нашим смутком.

А літератури сильної, бодрої в нас не було чи радше нема, бож не може хіба зачисляти до цього тут і там порозкидані заклики й оклики як вияви поодиноких одиниць ріжних настроїв. Нема хочби для порівняння сусідській літературі із якої $\frac{3}{4}$ нашої суспільности довідується про існування Лондона, захоплюється Честертеном, шукаючи даремно Пруста.

І читаючи сусідську літературу стрічається на кожному кроці, починаючи від шкільних книжок а кінчаючи буденними оповіданнями з банальним змістом пересічної письменниці такі докладні означення нашого минулого в роді: »walki z hajdamakami«, котрі »znęcali się nad polską ludnością wszelkiego stanu, płci i wieku,« котрі »osławili się niesłychanym sposobem prowadzenia wojny: mordowano jeńców« *) і т. д. а кінчаючи, повторюю »widzi książę — rzekła Linnia — nazywa się pan von Rodenburg. Przodkowie pana zagarnęli jakieś dworzyszczce (польське!) słowiańskie — Radunie czy Rodno. Żyli wśród obcego sobie plemienia depcząc je i tępiąc. Przyzwyczaili się czuć wiekuiłą swoją wyższość i odrębność. A my wśród odmiennego również ruskiego szczepu żyjemy w miłości. Nie wytępiłiśmy go, bośmy tępić nie chcieli...« **) тільки тому. Дуже багато читачів здвигне раменами, мовляв: кому воно pomoже чи пошкодить?! Але дуже багато читачів було колись дітьми й затискаючи п'ясточки читало із захопленням »За сестрою«, вірючи свято в переживання Павлуся і Гані й ніхтоб тоді не мав сили й відваги сказати їм: це неправда, й ніхтоб їх у тому не переконав. А дуже багато читачів ще й до сьогодні є дітьми по волі чи по неволі й усьому вірить, тимбільше тому, що торкає безпосередно їх і так надто скріпленого почування...

Останніми ж часами появилися на нашому літературному ринку дві книжки ріжні ідеями, згідні змістом, з одною ціллю і з одною етикеткою: »w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.« Це останнє говорить аж надто багато приймаючи під увару, що »wszyscy obywatele polscy bez różnicy rasy, języka lub religji będą równi wobec prawa i korzystać będą z tych samych praw cywilnych i politycznych, « тимбільше що »tolerancja narodowa należy do tradycji polskich.« (Pawłoski St. Bystron J. Peretiatkiewicz A. Polska współczesna. Książnica Atlas. Lwów 1924 стр. 173).

*) Dr. A. Lewicki: Zarys historii Polski. Opracował Jan Friedberg. Wydanie szkolne XII. стр. 4507—467.

**) W. Zahorska: Wazon iryzowany. Bibl. Domu Polsk. Warszawa 1927. стр. 88.

«Гуцульський курінь» Бабія це покищо одинока поема із нашої минулої визвольної війни, перша її дитина. І так як перша дитина звичайно буває дуже гарною і немає її свободі меж, так і в «Гуцульський курінь» Бабій вложив увесь свій національний порив, всю свою жагу й весь свій запал висаний із чорнозему, витончений у воєнних переживаннях і скріплений еміграцією. «Гуцульський курінь» є дуже гарний, місцями навіть чарівно схоплений, можна сказати геніальний, але, брак у ньому суцільності, є перелатований, немає в ньому вудила.

Дитина може одержати від батька найкращі його прикмети, але не може дістати всіх його прикмет, бо тоді не буде дитиною.

»Не розсудила нас любов, —

Розсудить нас залізо, кров!« *)

Це провідний мотив поетичної історії трьох сотень Гуцулів, котрі перебули цілу українську визвольну війну починаючи 1. падолиста а кінчаючи польським інтернуванням у таборах. Поема, як вище згадано не є держана виключно в епічному дусі, дуже часто автор вискажується просто, безпосередно, виразно зазначаючи не тільки свою особу, але й також її діяльність:

А я в марші в ночі і в божу днину

В погану слоту, в злу годину

Все шкрябаю ось ту мою поему,

А ви папір мій вкрали, скрили в просі,

А олівця ви не віддали й досі? (стр. 53)

що робить поему подібною до поетичного дневника. Свої почування, неначе в дневнику автор розводить широко, щиро й горячо, мовляв ось бачите як це було а як повинно було бути, що ви заподіяли міжусобицями, бажанням слави коштом інших, повною дезорієнтацією в шляхах політики, незнанням себе й своїх. Автор всі ці закиди в поемі часто вкладає в уста Гуцулії; ще частіше говорить сам від себе, ділючи в цей спосіб поему на різні частини з різними закресками чи то ганьблячими чи повчаючими. Ця нага щирість автора саме шкодить поемі зовсім противно, хоч яко зміна форми надзвичайно влегшує читання і робить її пригожою до деклямування.

І саме з цією щирістю є получені дві прикмети досить негативної закраски: перше, це на кожному майже місці зазначування боротьби панів з хлопами чи радше противно, себто відразу ставлення не-двозначно закінчення, що це не боротьба одного вільного народу з другим такимже самим вільним за свою власність а якийсь свого рода бунт кріпаків. І друге (що є продовженням першого) низька пімста над тимчасово побідженим ворогом. І автор замість розбудити те саме почування в читача описом жорстокости ворогів, робить це коштом благородности свого героя.

Добич розділено, бранців побито...

І шепне бабочка беззуба:

»Бери-но сину хоч коцюбу,«

І йди, жени панів, бо стидно...**) (стор. 45.)

*) О. Бабій: Гуцульський курінь, поема, видання «Групи Укр. Нац. Молоді» Прага 1927. стр. 154

**) Подібно на стор. 20, 50, 54, 102, 116 і т.д

З тою, о скільки можна так її назвати гайдамаччиною стрічаємось кілька разів:

...і всі хати мазурські — спалахнули
Вогнем в ночі... і небо все сміялось
Ясним, червоним сміхом... І зухвало
Сміявся з за хмари місяць теж,
Що в селах блеск заграє - пожежа...
Як в пору Гонти... як бувало. (стор. 33.)

Рішуче, думаю, не є це дуже добре, що воно так бувало. Стихія не взята в вудила ніколи ще не дала позитивного висліду, а не опанована пристрасть не характеризує зрілого світогляду:

І Гуцул пана тут до речі
Нагайкою та через плечі,
Бо в Гуцула така натура,
Що як ударить — лопне шкура... (стр. 47.)

Vae victis — правда, з точки погляду Гуцулів не можна авторові нічогосінко закинути, о скількиж одначе йде о правду, то часом більше поплачує дискретність... І коли у Бабія стрічаємо такого рода тривіальности зовсім зайві а для благородности героїв (а хтож з героїв не є благородний чи радше не повинен ним бути!) навіть шкідливі — то це не вина Бабія, ні! Це вина його темпераменту, його широкости, його безмежної любови до того дня, коли »приніс в зимі весну — той перший падолист« його різкого, сильного болю, коли то »гей хлопці, молодці! Під Львів ішло триста а трийцять вертає до дому...« Йогож герої є людьми, що вірять у правду й справедливість, це сили природи, щирі, без тіни гріхів цивілізації, прості, сердечні, як та природа, котра їх виховала. Вони є хоробрі як льви й ніжні як ягнята:

...і навіть діти баби Гапки
Вганяли разом зі стрільцями
І грались з ними цюцюбабки...

а візники старі з обозу
саджали на коня дітей,
І вчили їздити як кіннота... (стор. 87-88.)

У них в душі відбувається неначе містерія, коли то

»Усім стрільцям, усім полкам, усім борцям:
у Києві у Софії ударив дзвін: Від цього дня
Обеднана, соборная, для всіх одна...«

...І стихло все тоді, як в храмі, там,
Коли в причастію зійде Господь Наш Сам.
...Здавалось, що на них глядить народ цілий,
живі, мертві благословлять борців на бій.
Тиша, тиша. Нараз стрілець, старенький дід,
На вколішки припав і зір підніс на Схід;
Упав під хрест, що над шляхом в ліску стояв,

А з ним курінь, мов скошені покоси трав... (стр. 10.)

Відчувається в цьому ту величність хвилі, могутність любови до вітчизни. А тих літературно-мистецьких вартостей у »Гуцульському куріневі« багато. Раз під нуту народньої пісні, часто запозичаючи від

неї здрібнілої форми висловів і ритми, чи знову використовуючи поважний вірш, Бабій підноситься на висоту чарівної майстерности поетичного представлення тодішнього стану України. Ніхто з галицьких поетів до сьогодні так просто а рівночасно так схоплено-вірно й глибоко поетично не розказав нам, як то

З німих могил посеред збіжжя
Воскресло давнє Запоріжжя:
Десь там, як вихор, як шалений
Гуляє отаман Зелений.
Десь Ангел в люд несе свій гнів,
Павленко йде з чагарників,
А десь там яблучко розцвітається —
Махно жиди осідлав тай катається.
...Ціла Вкраїна — зоря рання:
— Повстання, повстання, повстання!..
Від моря до Збруча по межі:
— Пожежі, пожежі, пожежі..
Вночі, де глянем лиш на мить:
— Горить! Горить!
І від Случа по Чорне море —
Прапори, прапори, прапори..
В селі кожиськім хоругов
І кров і кров...

.....
Стоять на чатах немовлята
На конях дід старий, бабуня,
Із крісами в лісах дівчата
І арсеналом кожній клуня.
Сюди піди, туди погляньте —
Скрізь бунтарі та протестанти.
І де твоя стопа лиш стане, —
Полковники та отамани.
І Господь тут не розслідить,
Хто в них герой а хто бандит.
Хто в осени царям служив,
Той в зиму вже буржуїв бив.
На весну меди пив з Ляхом,
А в літі був большевиком.
Потім із сіроманцями
Побрів у ліс з повстанцями
І бе вже тих, кому служив,
А служить тим, кого все бив.

.....
І журяться дядьки — свати
— «Чорт його зна із ким іти?»

І в «Гуцульському куріні» стрічаємо багато того рода знаменитих описів, схоплених дуже бистро й влучно, стрічаємо й граціозні, легкі місця в роді І хвалилася Настя любчиком:

— «Має він багнет із тризубчиком.

Має шапочку мазепиночку —

Він візьме мене та за жіночку...» (стр. 25.)

і є в автора, важкі, поважні місця, коли то

— — Із Кремлю йде новий Месія

— — Жиди, Китайці і Атилля

большевики для котрих »мило то панські

[є предрозсудки» (стор. 125.)

Однаке все це не сковане, мимо одноцільності ідеї, а якесь розхристане й тому не робить вражіння поеми, скоріш дневника...

Без сумніву Бабій у слові сильний, виразний, його »Гуц. кур.« це твір борця за ідею, для якого *salus rei publicae suprema lex*:

І доки бється серце в груді

то Київ Львова не забуде...

Всіх лучить одна думка, одна ціль...

Це писав поет, щоби розігріти серця, розбурити кров. Йому вільно й йому це вдалося! Це писав націоналіст, для котрого першим і останнім бажанням, до сповнення котрого він іде всіми шляхами, використовуючи всі засоби, є вільна земля для власників її вільних горожан — він як карний член нації повинен був кинути цей заклик і йому це хвалиться. Цьогож не писав однаке політик, що знає з іншого боку чи радше з іншого освітлення свою націю, цього не писалось зрівноважено, передумано, зі застановою. Зробилося тактичні похибки як у змісті, так і в архітектоніці твору.

І такіж самі похибки находимо у творі тоїж самої закраски менш відомого поета, С. Семчука. Обі книжки лучить спільний мотив, свого рода месіанізм і його льогічні розгалуження. У Бабія голос Творця каже:

Ваш бій, ваш голос поривань,

То голос мій, обличчя, скрань.

Бо вашими руками я

Виводжу світ із тьми на світло.

І вашими долонями

Мій світ ви творите самі.

.....

Яж сам живу, росту, цвіту,

У вашім рості, вашім болю

.....

Бо суджено країні вашій урятувати все людство.

(стор. 40 - 42.)

Що більше: »бій за Україну, це бій за Бога — за людину, за царство Бога на землі« (ibid.)—»бо ви то я...« У Семчука »Воскресенню« *)

Аж до загину за Україну

Мечами єдність воскресє,

Бо з нами Бог а Бог над все. (Гимн).

У Бабія незамкнений націоналізм без меж і границь, якого основою елементарний зрив, якому ніхто й ніщо не остойтсья, для котрого немає перешкод і запор. О скільки можна це представити образowo це неначе вал чорних, замкнених у собі мужиків-великанів, які крок

*) Семчук »Воскресення« В-тво »Вогонь« Жовква 1927. стр. 51. Від стр. 22 - 32 сконфісковане.

за кроком здобувають пядь за пяддю землі, таран живих тіл, яких ніхто не веде крім почування... Це анархістичний націоналізм Бабія, який є ідентичний з анархістичним католицизмом не меншого націоналіста Семчука:

«Померли королі а народилися хами... Всі приказують а ніхто не хоче слухати... Настало луте веремя — пангінізм — обнаженої з чести, пошани й сорому всесвітної повії, котру прилюдно почитають і обносять в білий день...» (стор. 10-12) А на другому боці:

»Дух передше всього! Дух — правда... Служіть Духови!« — Будьте віруючі, проч зі сумнівами, любіть ближнього як себе, він ваш Брат, він ваша Сестра... (стр. 12-15).

І знову: »Хам прибив на хрест людську душу і кпить: коли ти є, зійди з хреста...

...Любіть чинно... Всі одного маєте Вітця...

...За каплю крові утворіть море жертв... Для розпусних є лиш одно: меч і вогонь...

...Наостріть зброю жагою розплати...

Дух передше всього... (стор. 15-19.)

Щось жагуче, нестерпиме, якесь хотіння, бажання, подих великого, сильний, розпучливий крик »горить, горить« — і тишина. Спокійне, віруюче, що »буде так: один завіт, оден народ, і цар оден... і пан оден... Христос Господь...« (стр. 49).

Уявіть собі мушину силача-великана ступаючого в кімнаті в котрій багато венецьких зеркал, танагрийських статуеток, дорогоцінних мозаїк, драперій, серпанків з мусліну. Великан хочаби розпутатися нагально, не знаючи спокою і зимної крові, кидається і нищить собою розбиваючи в кусні венецькі зеркала, роздушуючи вагою свого тіла танагрийські статуетки, роздираючи зубами драперії і серпанки. Його розум є засліплений, здушений елементарною силою бажання свободи й він не знаючи вартости окружаючого а не вміючи инакше здобути собі свободу нищить все, тільки на те, щоби покріваваленим, висиленим упасти у стіп румовища вільним і знищеним. І уявіть собі людину яка, була в болоті, яка на власні очі бачить гниль і дуситься в ній і рівночасно знає, що є десь левада на котрій сяє сонце й пахнуть квітки й цвітуть дерева... Відчуває ту красу й спокій, має в собі первень вічності, але все це освоюється тільки на відчуженню, на інстинкті...

Це дві книжки: »Гуцульський курінь« і »Воскресення«...

Вибуховий, вулканічний темперамент! І ті дві пісні зриву неначе два потоки ляви, які кипіли в авторів, щоби врешті вилитися по обох стоках гір... Лява закаменіла, ствердла, деякі кусники прибрали чудові види й форми й стали жемчугами, деякі остали простим, звичайним камінням, мимо того, що тільки було у них горячі й вогню і стихійної руйнуючої сили. Бо вилив ляви не йшов визначеним коритом, вибух чуття не мав вудила. Причиною була несвідома, незбагнута, дика сила, нестримна й розглиблена в своєму бігу*).

*) В »Нарисі сучасної галицької поезії« друкованім у Літ. Наук. Вістн. IX кн. за рік 1925, ст. 74, порівняв я »Гуцуль. кур.« тоді ще не виданий а знайий мені в уривках, з »Дванайцять« Блока. Порівнюючи сьогодні оба твори, бачимо наглядно, що вони нічого спільного зі собою не мають і не стоять у ніякій залежності. Л. Н.

3І СВІТА

З магометанського світа. Французський Ісусовець Генрик Ляман, що майже ціле своє життя перевів в магометанських краях (в Єгипті і Сирії) і мав нагоду дуже точно познакомитися з мусульманським світом, видав минувшого року основну працю про іслам¹⁾, якою західні круги дуже зацікавилися. Римський поважний журнал «La Civiltà Cattolica»²⁾ з дня 20. VIII. і 3. IX. ц. р. посвятив їй обширну статтю (29 ст. друку в формі 16^о), якої зміст подаємо у скороченню читачам «Поступу»:

І. «Пророк Ісламу». Магомет, що у своїх купецьких довгих подорожах стрічався з простими, неосвідомленими християнами і жиди-талмудистами, почув від них дещо про їх релігію, головню про віру в одного Бога, про позагробове життя і може також про недалекий кінець світа і, перенятий тим, що почув, почав наVERTати на віру в «Аллаха» своїх земляків. Завдяки не так своєму стратегічному талантові, як радше гнучкості й проворності, він опанував зі своїми прихильниками (прихильниками) поганську святиню «Кааба» і то утвердило його в пересвідченню, що він надприродний післанець Аллаха. Араби з природи індивідуалісти, не люблять ніякої сильної влади, чужій волі вони не скорі коритися. Вже про їх предка Ісмаїла читаємо в св. Письмі: «Його рука проти всіх, а руки всіх проти него» (Бит. 16, 12). Тому не дивниця, що й проти Магомета Араби збунтувалися. Він мусів втікати з Мекки до Медини («Геджра»), де й помер 8. 6. 632 р. у 50 р. свого життя. По його смерті Араби не могли погодитися щодо особи «заступника пророка» каліфа. Полялися потоки крові. Прихильники зятя Магомета Алі відлучилися і створили секту шеїтів.

Релігія, яку голосив Магомет, досить убога. Аллах завсіди покликував до віри в одного Бога, посилаючи людям своїх пророків: Адама, Ноя, Авраама (який заснував Каабу), Лота, Ісмаїла, Мойсея, Ісá (Ісуса), аж до Магомета. Він, себто Магомет останній і найбільший з пророків («печать пророків»). До него належить інтерпретація і справлення «книжного об'явління», під яким розумів св. Письмо Ст. і Н. Завіта, думаючи, що воно міститься в талмуді й апокрифічних євангеліях, бо дійсного св. Письма і на очі не бачив. Хоч може був у добрій вірі зпочатку, не можна однак цього сказати з його пізнішого поступовання. «Об'явління» давав або попередні відкликував так, як в даній хвилі було йому вигідно. Пристрасть, амбіція, брак логічного й систематичного думання, буйна східна фантазія, самосуггестія, це ціхи Магомета. — Змисловість і голошений ним фаталізм були людям вигідні і його наука скріплена беззгладними «аргументами» меча, мусіла прийнятися.

II. Коран. Наука ісламу міститься в написанім рукою Магомета корані («об'явлінню») і в сунні (традиції). Коран має 114 глав (сурат), від 3—286 рядків, дуже довгих з початку, поступенно чимраз то коротших, без перегляду й хронологічного порядку. Текст дуже неясний. Тому повстало дуже багато коментарів. Один з них, тафсір (з 10 ст.) має аж 30 зовів з 5200 сторонами густого тексту. В Мецці писав Ма-

¹⁾ H. Lammens S. I. L'Islam. Croyances et institutions. — Imprimerie catholique, Beyrouth, 1926.

²⁾ «Кат. культура»

гомет свою догматику і теодіцею, в Медині »обряди й літургіку« (моли-тви, паломництво) та право суспільне й карне. Головні точки догматики: Монотеїзм, страшний суд або й дочасна катастрофа для невірних і бунтівників проти пророка. Аллах Сотворитель, один Господь і нема Йому рівних. — 3 ангелів (міністрів Аллаха) згадує поіменно св. Михаїла і Гавріїла, посередника пророчих обявлень і називає Його »св. Духом« або прямо »Духом«. Сатана (Ібліс, Шейтан) упав, бо не хотів разом з другими ангелами поклонитися Адамові. Він неприязель і спокусник людей »per excellentiam«. — Посередне місце між ангелами і людьми займають джін, що повстали з огня і родяться так, як люди (вірування поганських Ведуїнів). — Марія, мати Ісуса (яку мішає зі сестрою Мойсея), була дівою (це Магомет сильно засвідчає і боронить проти »жидівських очернень«.) Ісус творив великі чуда (!), але нічого іншого не проповідував, як лише віру в одного Бога. Був звичайною людиною, як і другі пророки. Ісус предсказав прихід Магомета, а Його смерть на хресті це ілюзія і жидівська легенда. Ісус не був Божим Сином, бо Бог не родиться ані не родить. Мерці лише сплять мовби задревілі. Невірних і бунтівників чекає катастрофа на землі, а по смерті страшний суд і пекло. Вірні, що найвисше »перейдуть через вогонь«, а відтак чекає їх розкішне, повне змисловости небо. Про оглядання Бога »лицем в лице« Магометові ані не сниться. Про любов до Бога Магомет не згадує. Бога треба боятися. Він далеко від світа, але опікується ним безупинно, а вірні це особливий предмет Його уподобання.

Стиль корану живий, клясичний. Вплив корану незвичайний. Магометани вірять в него, як в несотворену Божу книгу, яку ангели зберігали в небі від початку віків. Найбільше чудо це його »insuperabilitas.« Ніхто й ніщо його не перевисить ані йому не дорівняє. З него діти вчаться читати, з него черпають ціле знання. Цеж філософічна книга обявління і позитивних наук, збірник релігійно-моральних практичних гадок, вказівка щоденного поступовання, кодекс права, підручник церковної і світської історії, молитвенник, розрада й підтримка у всіх прикрих хвилинах життя, що заохочує до цілковитого піддання свого »я« на Божу Волю (призначення фаталізм). Словом коран розв'язує усі питання й вимоги життя.

Бог своїм Провидінням безупинно вмішується в справи світа, кожній людині від віків призначив її судьбу, але дається убагати жалем і добрими ділами. Хоч є місця проти детермінізму, далеко більше однак тих, які не признають свободної волі, а сунніти голосять фаталізм, як догму віри, як послідовник всемогучости Аллаха.

III. »Стовпи Ісламу.« Є це п'ять головних обов'язків кожного Магометанина (а бодай сунніта): 1) Шагада (визнання віри): »Нема Бога, крім Аллаха, а Магомет Його пророк.« 2) Салат, обрядова молитва 5 разів денно: при сході сонця, в полудне, на середині між полуднем і заходом, при заході і в годину по заході сонця. Перед молитвою належить обмити лице, руки, рамена, голені й ноги водою (на пустині піском.) При молитві належить звернутися у відповідній поставі в сторону Мекки. 3) Закат, поголовна десятина на добрі цілі (de facto на державний скарб.) 4) Піст в місяці Рамадані, від сходу до заходу сонця. (5 Паломництво до Мекки: в одежі без шев (»іграм«), обхід 7 разів

Мекки («таваф»), біг між Сафа і Марва («сий»), посіщення жертovníка в Міна, що знаходиться у передміських святинях. Шестим гейби стовпом належить уважати джігад, святу війну проти невірних, якій іслам завдячує своє поширення. В теорії свята війна має вестися безупинно аж доки весь світ не покориться законам корану (найбільш популярний ідеал кожного магометанина!) Тому й світ ділиться географічно на «дар аль-іслам» («край ісламу») і «дар аль-гарб» («край війни»). З «джаврами» (поганями, жидами й християнами) не можна заключувати мира, лише розем, найдовше на 10 літ (хоч можна його відтак відновлювати у безконечність.) Європейські колоніальні правительства чи протекторати в очах Магометан це аномалія, яку не можна в краях ісламу довго толерувати. — Вступ до Мекки і Медини джаврам заборонений під карою смерті. — Вірний може одружитися з невірною, але вірна не може вийти заміж за невірного. Муж має необмежене право розводу, ніякого жінка. Хоч лихва («ріба») абсолютно заборонена, правники винайшли побічний спосіб, так що ще й тепер зовсім легально можна позичати гроші на 50%...

Злочинців чекають «годуд Аллах» («кари Божі»), які означає коран: за чужоложство і п'янство — бичування, за злодієство — відрубання руки, а смерть за бунт і розбої. Європейські цивільні влади мусять в магометанських краях з тим числитися і відповідно до того злочинців карають або вимірені вже кари санкціонують.

IV. «Сунна» і «Фік». Чого нема в корані, то доповняє «звичай» (сонна, сунна), якого мав навчити словом і ділом сам Магомет «взір rex excellentiam», безпристрастний, непомильний. Сунна побільшалася безустанно і з часом набрала такого самого значіння, що й коран, хоч коран все стоїть на першому місці. Ті, що придержуються сунни, називають себе правовірними або суннітами. — «Гадіт» (оповідання) повні фантастичних пригод зі життя Магомета і його товаришів, які «всю пильно старалися запам'ятати і передати слідуємим поколінням.» Кожне гадіт складається з двох частин: «матн», тексту гадки й долученого ланцюха поваг (А чув від Б Б від В, В від Г і т. д.) Повстало з гадіт безмірне число книг, що описують подрібно, як нпр. пророк молився, як убирався, які любив страви і т. д. і т. д. Політичні магометанські партії користуються гадітами як середником пропаганди. Деякі «могаддіт» (ті, що передають іншим «гадіт») хвалилися, що знають напам'ять сто тисяч, а то й мільон гадіт. Пристрастно черпають їх звідки лише можливе: зі св. Письма, з історії, з літератури і т. п., памятаючи на афоризм, приписуваний Магометові: «Якщо знайдете гарну гадку, не вагайтеся підложити її під моє ім'я; певно я її сказав!» У збірниках гадіт найдемо гадки зі св. Письма Ст. і Н. Завіта, Отче наш, євангельські притчі і т. д. Надмір збірників довів в 10 ст. до реакції: до збірки таких лише гадіт, які уважано за автентичні і до повстання чотирьох шкіл або правовірних обрядів, яких завданням є пояснювати сунну. Критерія вибору «автентичних» гадіт чисто зовнішня, недостаточна; годі пізнати, де єсть хоч крихітка правди, а де починається брехня.¹⁾

¹⁾ Наші паломники в Єрусалимі (1906 р.) мали нагоду чути «турецькі байки» в мошеях, головн Омара (Гл. Пропамятну книгу паломництва.)

Іслям це суцшно релігія легальна. Всьо там точно приписано. Знання права («Фік») обіймає всі обовязки: а) вірного, б) людини, в) члена теократичної держави (правовірні це особливше уподобання Аллаха). Чотири є жерела права: коран і сунна, в подібних случаях аналогія, загальне переконання (пересвідчення) (*consensus communis*). Виїмково може доповнити брак якогонебудь жерела людський суд (*iudicium humanum*). Правники (улема, «мудрці») мають придержуватися одної з 4 правовірних обрядових шкіл. Одно з теперішних питань на часі (по радикальних виступах Кемалістів) чи годиться уживати корану в перекладі. Правники створили величезну літературу, яка вказує на неімовірну прямо субтельність (тонкість) улемів у многих случаях фантастично-фіктивних. Ще й досі улеми студіюють право неістнуючої одної паніслямітської держави і підносять постулат всесвітнього каліфату (якому мавби колись підлягати цілий світ).

V. *Брак ієрархії і літургії*. Немає кому опікуватися у Магометан депозитом «обявління», звідси нечуваний до тепер намір скликання загального мусульманського конгресу, який мавби рішити квестію каліфату. Бо і лям живе в переконанню, що відповідь на всьо дає коран і сунна, отже злишні є всякі диспути чи збори. Сумніви розв'язують правники-улеми. Половина Магометан належить до обрядової школи ганіфіта (від Абу Ганіфа, † 767). Улеми, що урядово назначені давати вірним на письмі відповіді у їх сумнівах, називаються «муфті» (давці відповіді «фетва»), в Туреччині коджа, в Персії і Індіях мулла. В давній Туреччині голова улемів і муфтів називався «Шейк аль Іслям», що крім свого уряду шось в роді міністра віроісповідань, був стало міністром справедливости. Йому в теорії підлягали судії (каді), які в дійсности не оглядаючись на всілякі розпорядження з гори, судили покликуючись на право корану («шарія»). Кемалісти знесли всьо і завели у себе європейське судівництво зі швайцарським кодексом права.

Магометанська п'ятниця зовсім не подібна до жидівської суботи чи христ. неділі. Відпочинку нема, кожний Магометанин обовязаний є лише до публичної молитви «хотба», що складається з дуже монотонної і відміреної бесіди, в якій накликується благословення Аллаха для володара і всіх Магометан. Не згадувати імени пануючого, значить оголошувати його упадок. Є «тиха» хотба, коли вперед моляться за політичну (ніяк релігійну!) голову всіх мусульманів, себто каліфа (який в дійсности був і є лише в теорії), або «виразна» (в Марокко, де споминають султана-каліфа, в Єгипті споминають кедива Фуада, в Іраку б. короля Госайна). Кемалісти знесли всякий натяк на каліфат, в Тунісі, Сиропалестині, Індіях і в Судані уважають цей розпорядок за провізоричний до найближшого конгресу. Мошеями і побожними інституціями завідують шейки й імани, до молитви покликають з високих мінаретів муеззіни,¹⁾ молитву може проводити кожний вірний. -- Супружество заклjučують при двох свідках (іман і каді) без ніякого обряду, причім слідує передача віна молодій. Турецький султан-каліф ніколи не мав ніякої духовної зверхности над цілим магометанським світом. Це

¹⁾ Всі висше згадані урядники (улеми, шейки, імани і т. д.) зовсім не є духовними особами, не мають ніякого особливого характеру священнического.

чиста видумка Європейців, яка дала почин шкідливої для Заходу пан-ісламітської агітації. Теорія про духовну і дочасну владу каліфа противиться духові ісламу. Справа каліфату завсіди витворювала в лоні ісламу великі схизми. Каліф, вікарій пророка, але лише в дочасних справах, судейська влада належить до улемів. Каліфат незнаний в корані. Один єгипетський каді поставив твердження, що іслам лишає на боці яку небудь форму правління, каліфат не має ніякої підстави в ісламітській догмі, а місія Магомета була чисто духовна. Найвисша рада улемів університету в Каїрі, що агітує за світовим магомет. конгресом і устанавленням каліфату, не годиться на повисші твердження.

VI. Магометанський аскетизм. Магометанська релігія суцно легалістична і наскрізь пересякла матеріалізмом. Коран обмежується на впоювання страху перед судами Аллаха, про якусь там взаємну любов між Богом і людьми йому ані не сниться. Всеж такі частинне бодай піднесення душі до Бога дало почин містичній науці суфізму (суф значить вовна тому, що перші суфи вбиралися подібно як христ. монахи). Синоніми суфа: «факір» (убогий), перський «дервіш» (жебрак). В північно-зах. Африці магомет. монахи називаються «морабут» («морабіт» аскет, що мешкає на передмісті, «рібат»). Славний Аль Газалі (Альгазель, 1059 – 1111), про якого згадують схоластики, приймає три дороги духовного життя: очищення душі, її просвічення і зєдинення з Богом. Великий вплив на магометанський аскетизм мало не лише христіанство, але й наука неоплатоніків, гностиків, буддистів, пантеїстів. Звідси стремління знівечити своє «я», стати чимсь одним з Аллахом. Згадаймо крайно смішні і безглузді вжиття дервішів, уживання подразнюючих нерви і затуманюючих розум наркотиків або шалені танці чи обороти в один бік аж до безтямної «екстази». Це все неминучі наслідки там, де бракує ієрархічного й доктринального проводу! Суфісти творять ряд конгрегацій. «Сунніси»¹⁾ (в оазах пустині Киренаїки) страшно ненавидять чужинців і в політично-релігійних змаганнях стремлять до первісного ісламу. Тепер той аскетизм паде, де лише стріне його європейський вплив культури. Суфістів випирають тайні на пів політичні стоваришення, що розбуджують льокальний націоналізм. І так льожі «Єдність» і «Поступ» підготовили «Молоду Туреччину» і появу Кемалістів, які тепер офіційльно скасували суфістичні конгрегації.

VII. Секти і реформи ісламу. Схизми і єрєсі в лоні ісламу повстали з політичних розєднань. Це й впливає з природи ісламу, що сам повстав як політично-релігійний рух. Головний поділ між Магометанами на правовірних Сунітів і прихильників Алі, зятя Магомета Шеїтів (шія значить партія). Шеїти поділені знов на різні секти й відтинки. Секта іманітів суннітському каліфови протиставила свого «непомильного й непогрішного учителя» Імана, який мав зникнути в загадочний спосіб, але він живе («іман невідомий») і колись зявиться, «щоби відновити правду на землі повній несправедливості і завести золотий вік». Таку саму роль приписують суніти своєму Магді. Іман-Магді і його прихід це головна й осередна точка віри Шеїтів. Використовують ці народні вірування різні авантюристи й політичні агітатори. І так нпр. 25 літ

¹⁾ Одна з найбільших магомет. конгрегацій.

тому в єгипетським Судані Могаммед Ахмед подав себе за магді і спричинив чимало клопоту Англії. Зеїдіти це помірковані Шеїти в Ємен (полуд. Арабія), що мають незалежність під виборним іманом. Мотавалі (себто прихильники Алі) фанатичні Шеїти на Лівані; з «невірними» як нечистими не мають найменших зносин. В Індіях єсть центр Ісмалітів, де зовуть їх також коджа. Їх головою єсть широко знаний в західних кругах казочно багатий пан, Ага Хан (Sir Mohammed Scià ibn Aghà Ali). Друзи (єсть їх около сто тисяч), що бунтуються проти всіх окупантів Сирії, визнають божество каліфа-дивака Гакіма († 1020); тепер утворили масонську ложу. Носаїри визнають божество Алі і дивну мішанину елементів християнських, поганських і магометанських; мають різні мають різні літургічні практики, деякі дуже подібні до християнських. Святкують християнське Різдво, Богоявлення, Цвітну Неділю, Великдень, Зіслання Св. Духа, св. Варвару, св. Ів. Золотоустого, св. Катерину; дітям надають християнські імена. Єсть їх около 300.000 в середній та північній Сирії і в турецькій Киликії. Зовуть їх також Алявами. Мають, подібно як Друзи, масонську ложу «початкующих».

Ревні реформатори стремлять повернути до первісної чистоти ісламу. Головно Ваггабіти (від Могаммеда ібн Абдольваггаб, 1705 — 1791), пуритани ісламу, ученики неструдженого правовірного полеміста Ібн Таїмія († 1328) 1924 р. опанували Мекку при помочи Ібн Сауда, (Ibn Sa'ūd) наймогутішого тепер пана Арабії. Найновіші змагання до реформи дали почин іншим сектам як Агмадирів (від 1889 р.) Інші секти витворили нові релігії: Бабізм¹⁾ (від Баб, «брама») екзотеричного знання, в Персії ширив його Алі Могаммед, який подавав себе за Магді). Бегізм, який поширював в Сп. Державах Півн. Америки Аббас-ефенді († 1921) зі за-раскою гуманітаризму, пацифізму, інтернаціоналізму.

VIII. Магометанський „модернізм“. Контакт зі західною європейською культурою дав почин модернізмови. Магометани пізнали, що остали культурно по заду і почулися упокорені у власній любові і захитані в безмежному до тепер довірю, яке мали до традиційної своєї мудрости. „Не можу вірити, щоби Бог мав замкнути браму поступу перед своїм вірним народом« — каже один магометанський інтелігент. Модерністи домагаються свободи думки й незалежности від 4 правовірних шкіл, Магомета уважають за чисто людського законодавця і відкликаються до «історичної еволюції», яка кермує людським родом. Студіюють соціологію, творять катедри «філософії релігії» і багату літературу «критичних студій», головню з області порівнюючих релігій. Головні огнища модернізму є в Індіях, Єгипті і в Туреччині. і

Найстарший з них, індійський, розвивався під проводом Саїд Сер Агмед Хан Багадор-а (1817—1898). який оснував 1875. р. «Mohamedan anglo-oriental College», перемінену відтак в університет (в місті Алігарт). Університет підпомагає примінення ісламу до сучасного поступу; 1911. р. видав англійський переклад корану, де сурати (глави) подані по можности в хронологічнім порядку.

(Докінчення буде в чч. 9-10.)

¹⁾ Про магометанський рух в Єгипті і про Бабізм багато дечого цікавого можна знайти у книжці: «Крістенсен-Лозинський. З філософії політики» (Видавн. «Діла»).

БІБЛІОГРАФІЯ

М. Рильський: „Під осінніми зорями“ друга книжка лірики, видання П. Держ. В-тво України 1926. 16°. Стр. 99.

М. Рильський: „Тринадцята весна“ лірика кн. IV. Держ. В-тво України 1926. 16°. Стр. 70.

Вже починаючи свою поетичну творчість найбільший сьогоднішній український лірик М. Рильський, надав їй певний, означений шлях:

Не клич мене життя! покинь мене на
скелі

Я лиш дивитимусь на ті бурливі хвилі
Я лиш співатиму один усій пустелі...

(Літ. Наук Віст. VI. стр. 443).

В усіх збірках виданих до сьогодні у Рильського реального дійсного життя немає. „Я вмю мріями лишень на світі жить“ сказав він у своїй першій збірці („На білих островах“) і до сьогодні в його творчості панує спокій і тишина mimo всіх періпетій революції й воєн.

В високій келії щасливо одинокий,
Чернець без божества й жрець без
молитов,

Найшов я крижаний і незглибимий
спокій,

Що більший над землі страждання
і любов.

(Під осінніми зорями стр. 52-3).

Ніякого захоплення, ніякого одушевлення, тільки квієтизм — і сьогодні Рильський є найбільшим, найкращим виразником квієтизму, аристократичної холодності й самоти серед життя.

Оттак собі пролинуть друже роки...

Нехай минають!

Ходи собі шумливими шляхами,
Гукай, кричи, роби акторські жести,
А яб хотів у тиші над удками
Своє життя непроданим унести.

(„Синя далечінь“).

Характерна риса: тиша. Рильський не любить гамору, він серед

нього не може жити. А життя перекуплює людину, робить з нього слугу, людина не є своєю власністю і Рильський як одинокий у нишній укр. літературі аристократ заховує ту (по словам Єфремова) недоторканість моральну, що є впливом тиші й вічності:

Немає слів. Повіяв над полями
Вечірний подих. Світиться залив
З далекими як мрія кораблями...

Немає слів.

Хто висловить небесного порив,
Святу хвилину творчої нестями,
Коли душа виходить з берегів?
Але чи й треба вимовлять словами,
Чи може грішним буде кожний спів
У час, коли ні в вас, ні понад вами
Немає слів.

(„Синя далечінь“).

Тут ціла філософія Рильського, поета тиші. Тільки тоді він почуває свою покровність з цілим світом, тільки тоді він гармонізується з оточенням, коли тишині його душі відповідає зовнішня тиша. У нього настає свого рода, контемпліяція і в тій святій хвилині „творчої нестями“ він як одиниця, як творець затрачується, зникає, розпливається в тиші на якій опис в нього немає слів. Не дивота, що сучасне життя із його гамором машин, з цілим круговоротом вражень не має для поета значіння а радше його відкидає. І в тому призи́рстві до життя є ще крім гамору, друга прикмета, є ще бруд, котрого чиста, на зразок грецьких мистців в білому мarmorі викута душа Рильського не може знести. Його поезії не сміє торкнутися життя, бо тоді осталасяб на них така пляма, яка оставляється по діткненню рук вандала на білому мarmorі Венери з Мільо.

Ти випив самогону з кварти
І біля дїжки в бруді спиш,

А там десь голуби, мансарди,
Поети, сонце і Париж..
(„Синя далечінь“).

— — — — —
А ми затоптуєм болотом
Все те, що в нас самих-краса..
(„Під осінніми зорями“ стр. 90.)

Рильський шукає вічної краси й є її вірним жрецем. Його не захоплюють нинішні, переминаючі оклики, заклики, виклики, над усім тим переходить він тихо, спокійно, без гамору, далекий від цього світа а рівночасно так близький йому. Бо в кожної людини є іскорки краси — в одних спопелілі, в других притишені, в третіх горючі, нездорово підсичені — в усіх людей є порозкидані ті кусники зеркала, котре в Рильського в цілому відбиває красу. І тому він близький. Однак у всіх людей є гін до бруду, до діл низьких, поганих, що покривають „ясні глибокі небеса“ сірою мрякою, закриваючи перед їхніми очима вічне й соняшне, що дають поживу дня і хвили. І тому він далекий.

Як Чайльд Гарольд покинувши зу-
хвало
Свою отчизну — вже давно чужо,
Я там покинув дуже — дуже мало,
І ні заким здається не тужу..
(„Синя далечінь“)

Маючи свій власний світ, будучи рівночасно всім іншим чужим і далеким Рильський годиться з ре-
зигнацією:

Хай поети встеляють путь
Снігом азалій,
Хай із кубків золочених пють
Настойку на ідеалі — ...

(„Тринадцята весна“ стр. 42).

Це все таке чуже Рильському — він почуває свою самотність і годиться з нею:

Ключ у дверях задзвенів. Самота
працьовита й спокійна
Світить лямпаду мою і розкладає
папір..
(„Тринадцята весна“ стр. 6).

Рильський станув на цьому становищі на котрому стоїть вищий ступінь ліричних поетів, на служенню красі й на особистій контемпляції. В цьому саме аристократична — холодна черта Рильського, в цьому його великість і рівночасно його незрозуміння. В сьогоднішніх часах він може звернутися до своєї суспільности тими сумними словами котрими він звертався колись до свого кохання:

Яб склав тобі молитву. Синіє да-
лина,
Десь огник загорівся. Хтось пісню
почина.
На серці сиза хмара — а небо все
в огні.
І я чужий для тебе, і ти чужа мені.
(„Під осінніми зорями“ стр. 21).
Л. Нигрицький.

Филипчак І. і І. Зубенко. Княгиня Романова. Історична повість з XIII. віку. Коломия — „Ока“ 1927.

Видно Зубенкови пощастило зі „Зіркою“, коли до спілки із Филипчаком взялися за історичну повість. Та легше написати повість наших часів чим історичну. Ця вимагає належної підготовки, щоби хоч у часті зробити нам ілюзію давних часів. Як що княгиня і воєводи з років 1205 і слідуючих уживають за часто сегоднішних висловів, як: „ну! ну! — bestія, — контрофензива, — главнокомандуючий, — рада реґенційна в комплекті, — і др.“ — Це пригадує нам ту „історичну повість“, в якій то Юлій Цезар поспішним поїздом відвіджує в Єгипті Клеопатру і застає її при фортепані. — Много слів не віддає того поняття, якого вимагає даний мент; прим: „княгиня бачила, що на манівці за нею пішли люди..“ (стр. 123) в значінню „наваня“ або „насліпо.“

Ціла повість писана в християнським дусі, особливо православним.

Не виступає ніде прямо з обидою католицизму; однак автори поставилися, що їх герої зі східною етикою висше стоять від тих, що зі західною. Одно тільки місце дуже несмачне і без ніякого зв'язку із повістю; а се: (на стр. 247) „біскуп Бенедикт і патер Фльоріян“ вели розмову. „В тій розмові вони обговорювали плян, якто найліпше заманити князя Романа в засідку і де ліпше на нього напасти. При тій розмові був і князь Лешко.“ — Цей „passus“ ту „ні пришити ні прилатати!“ — коли приглянемося змістови повісти.

В прольогу автори описують запізнення в часі турніра в Царгороді княгині Анни з князями: Романом з Галича, Лешком з Кракова і Андрієм з Буди. — Сама повість описує долю держави, княгині Анни з синами Данилком і Васильком по смерті князя Романа під Завихвостом. Боярська крамола

в Галичині. Безуспішне старання о руку княгині-вдови Лешком і Андрієм. Здобуття Володимирського престолу Данилом і його вінчання з дочкою князя галицького. — Епілог розв'язує згоду княгині, що „князь Лешко був причасний до того злочину“ то є: підступного замордування князя Романа зі заздрости і тихої любови до княгині. — Так отже — питаємо — по що автори всадили тут „біскупа“ і „патра?“

Поминаючи це невідале місце — (яке сподіємося — що в другім виданні буде пропущене) — уважаємо, що повість заслугоує на поширення, а се задля отсих мотивів: автори знаменито переводять ідею орієнтації на власні сили; виказують страшні наслідки домашньої незгоди; пригадують, що ми мали світової слави князів, спосібних воеводів, і всі суспільні верстви, без яких нема своєї держави.

Свящ. В. К-к.

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ Й АНЕКДОТИ

„Literární Rozhledy“ подають статистику чеської книжки: від 1500 р. — 1800 р. себто на протязі 300 літ—вийшло біля 6000 чеських книжок. Тепер на рік виходить від 10—12 тисяч чеських і словацьких книжок.

На Словаччині від 1918 р. досягнув розвій публичних бібліотек числа 2.314 з кількістю 170.365 томів.

Накладом Держвидату вийшов IV т. писань Єсеніна. Містить він незнані, рукописні вірші, новелі й оповідання. Закінчує точна бібліографія творів поета. Спис віршів посвячених Єсенінові по його самовбивстві сягає 142.

Помер знаменитий англійський гуморист Джером К. Джером, автор

світозваної поеми (перекладеної і на українську мову) „Трьох мушин у човні“, „Дневника одної подорожі“, „Варвари“ й т. д. Уродився в 1859 р. виховався в дільниці вбогих East End в Лондоні й довго боровся зі злиднями й турботами, будучи урядником, вчителем, журналістом, актором, займаючи різні місця і різними способами заробляючи на кусник хліба. Джером мав оригінальний спосіб писання: писав вечерами при газових лампах на пустих вулицях. Спершу „городові“ дивилися підозріло на нього але відтак стали його найвірнішими слухачами й прихильниками. Першим його твором були імпресії і спомини „На сцені й поза нею“. (On the Stage and off).

В Англії в 1926 р. видано 12.799 книжок — 100 літ назад в 1826 р. тільки 1.181.

XX вік у французській літературі почався — після Тібодета — в рр. 1902-1907; в педагогіці університетська реформа, в філософії „бергзонізм“ як нова філософія, в політиці англійсько-французьке порозуміння і упадок Delcassé.

Нагороду французьких винниць в сумі 10.000 фр. одержав католицький письменник М. Бріллан секретар місячника „Le Correspondant“.

В Норвегії змінюють авторське право в тому напрямі, що всі права власності в 50 літ по смерті автора переходять на власність держави.

Обчислено псевдоніми Стендаля: мав їх 129!

В 1926 р. вийшло в Росії 22.693 книжок з того з белетристики 2.179 книжок. Переважно це дрібні, комуністичні брошури; тому й число їх таке ніби імпозантне.

Гінденбург уважає найбільшим поетом Німеччини Шіллера.

— А Гете — питають його.

— Ах Гете, з тим вічним своїм коханням...

— Так, але дякуючи його коханням маємо стільки чудових віршів.

Це одинокое його оправдання — відповів Гінденбург.

Оскар Уайльд стрічає на Pont Neuf в Парижі вбого одягненого мушину, що сумно дивиться у воду.

Уайльд підходить ближче й питає:

— Ви є змучені життям, друже...

Незнакомий відвертається здивовано:

— Ні, я є голярем.

КРИВЕ ДЗЕРКАЛО

Краще коротше. В „Нашому Слові“ в ч. 6. з дня 3. липня 1927 р. находимо на 4. сторінці побіч себе такі вогнисті відозви: 1) „Робітники, селяни, працююча інтелігенція, робітниця, селянки, жінки й матері, працюючі міста й села, на наступ капіталу і буржуазії дайте у день виборів відповідь гідну всіх гноблених і визискуваних і т. д. „Підписано: „Виборчий комітет українських, польських, жидівських Робітників“... Зараз же побіч пишеться про 2) „братерське порозуміння унівців зі жидівським національним бльоком та польським „Звйонком напр. Річип. та побіду цього нікчемного компромісу“...

Чи не краще булоб це все коротко зібрати в того рода статті: „Всі працюючі, гноблені, використувані, голодні, голі, безробітні, каліки, мужчини, жінки й діти не віддавайте своїх голосів унівцям,

цим польсько-жидівським запроданцям, що лучаться з нашими відвічними ворогами поляками й жидами, запиваючи на нашім трупі зрадницьку угоду, а вступайте до нашого братнього союзу українських, польських і жидівських робітників, щоби боротися проти українських, польських і жидівських панів.“

*

Абзац і новинкар. В „Раді“ ч. 56 (174) ст. 6. проходиться в новинці „У скринку „Пролетарській Правді“ таке речення:

„А ось що до мнимого перекручення: 7-мий абзац згаданої статті „Прол. Прав.“ не ріжниться від кінцевого абзацу „Ради“ в основі — нічим. Прочитайте собі гаразд оба абзаци...“

Прочитайте собі гаразд ці „абзаци“ й попросіть найсильнішого

копуна спорт. тов-ства „Україна“,
щоби він при найближій нагоді не
забув дати сильного „зеца“ но-
винкареві „Ради“ за калічення укра-
їнської мови...

„Чародій“ і читачі „Ради“.
В „Раді“ ч. 56 (174) стр. 6. читаємо
оголошення:

ВЖЕ? — ВИЙШОВ — ВЖЕ?
II-ий доповнений наклад
II. части „ЧАРОДІЯ“

це є НАЙБІЛЬШОГО ЗБОРУ
ріжних фізичних, хемічних, математичних,
картових, магічних і т. п. штук, з якого
кождий може м. и. навчитись: як чоловік
може перемінитись в будь яке звіря, або
річ, на пр: коня, пса, кота, заяця, муху,
палицю, ціп, люльку, ложку, ніж і т. п.

Хай читачі „Ради“ як найскорше
перечитають собі спосіб тої чудо-
дійної переміни й постараються
перемінити себе в палицю або ціп,
а редакцію „Ради“ в псів або ко-
тів і хай докажуть, що вона скла-
дається тільки з фізичних і хеміч-
них складників...

Джек Лондон, Освальд Бур-
гардт, Марія Лисиченко й мор-
ська недуга. У В-тві „Сяйво“ по-
казався II том „Творів“ Дж. Лон-
дона в перекладі Марії Лисиченко
а під редакцією Освальда Бургардта,
де находимо такий слівник ужива-
них слів М. Лисиченко:

- ст. 10. — ти недолуга й ялозник
„ „ — співають їх поміж тої по-
ганої богеми..
„ 12. — старий осилив лють..
„ „ — Беллю сердито засовгав-
ся... (на кріслі значить!);
„ 14. — пистоль пасує..
„ 23. — громіздки речі..
„ 25. — зів шестеро холодних
оладок і заховався у
бганки намета..
„ 37. — всучили їм тисячу..
„ „ — шкіру спушу..
„ 43. — тяжко нетрудити спинки...

- „ 59. — співав пісню, що від неї
памятав початок..
„ „ — течія несе шерег..
„ 68. — почав сходити з пагорка..
„ 79. — безкінечний шерег..
„ 103. — ідіть та чикрижте нас..
„ 151. — не починайте його за три
милі до фініша..
„ 206. — постукав до халупи..
„ 300. — зониковався..
„ 325. — кришталі мали розмір пі-
щинки.. і т. д.

Кажуть, що коли академік Бур-
гардт прочитав переклад на укра-
їнську мову II. тому творів Дж. Лон-
дона, сердито засовгався, але оси-
лив лють і подивившись чи пистоль
пасує, почав громіздки речі а відтак
зів шестеро холодних оладок і за-
ховався у бганки намета. Одначе,
коли донесено йому, що Марія Лиси-
ченко всучить ще тисячу аркушів
нового перекладу й що саме почав
виходити друком їх безкінечний
шерег, почав він співати пісню, що
від неї памятав початок, але зони-
кувався і не скінчив, бо його по-
чикрижило і тепер лежить безна-
дійно недужий в халупі на пагорку,
котрий має розмір піщинки.

Сема місія і деканальні коні.
В „Новій Зорі“ в ч. 32 (83) з дня
14. серпня 1927. на стор. 8. чита-
ємо: „рішено, що з початком червня
відбудеться в деканаті варяжським
в Довжневій сема з ряду місія та
всі коні деканальні мають в ній
взяти участь своєю духовною по-
мочю.“

Звертаємо увагу шан. коректорів
„Нової Зорі“, що в такій духовній
помочі, о скільки ходить іменно
о саму місію у варяжському дека-
наті, не тільки потрібні деканальні
коні, але також (і то головно) осли
або й инше бидло, про котре зга-
дував колись проф. львівського уні-
верситету Делькевич.